

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012–2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Pérezová

Integrační proces Evropské unie

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Jindřich Kolek, MBA

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2012-2014

DIPLOMA THESIS

Lucie Pérezová

The integration process of the European Union

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Ing. Jindřich Kolek, MBA

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 24. 2. 2014

Lucie Pérezová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce Ing. Jindřichu Kolkovi, MBA za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou vztahů mezi různými kulturními skupinami v Evropské unii. Interkulturní komunikace je důležitým prvkem integračního procesu. Autorka se zamýšlí nad úlohou a možnostmi interkulturního marketingu při řešení složitých vztahů v kulturně pluralitní společnosti. Práce přináší dva pohledy na vztahy odlišných kultur v Evropské unii. Na jedné straně jsou to interakce zástupců členských zemí v různých mezinárodních organizacích, na straně druhé se jedná o vztahy obyvatel těchto zemí a přistěhovaleckých menšin v rámci multikulturalismu. Zatímco v první oblasti vidíme zřetelný pozitivní posun, v oblasti imigrační politiky existuje mnoho problémů. Jako hlavní příčinu etnických konfliktů autorka nachází v neúspěchu multikulturálního principu.

Klíčová slova

Diplomová práce, Evropská unie, imigrační politika, interkulturalismus, interkulturní marketing, kulturní pluralismus, multikulturalismus, přistěhovalci.

Annotation

This thesis deals with the relations between different cultural groups in the European Union. Intercultural communication is an important element of the integration process. The author reflects on the role and possibilities of intercultural marketing when dealing with complex relationships in a culturally pluralistic society. The thesis covers two views on relations different cultures in the European Union. On the one hand, the interaction of representatives of the member countries in various international organizations, on the other hand, it is the relationship of these populations and immigrant minorities in the context of multiculturalism. While in the first area we see a clear positive shift in immigration policy, there are many problems. The main causes of ethnic conflicts is the author of the failure of multicultural principle.

Key words

Cultural pluralism, diploma thesis, European Union, immigrants.immigration policy, intercultural marketing, interculturalism, multiculturalism.

OBSAH

ÚVOD	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 Kultura	12
1.2 Pluralismus kultury.....	17
1.3 Multikulturalismus.....	18
1.4 Asimilace	20
1.5 Interkulturalismus	21
2 INTERKULTURÁLNÍ MARKETING	25
2.1 Multikulturní marketing	26
2.2 Interkulturní marketing v mezinárodních vztazích.....	27
3 INTERKULTURALISMUS A EVROPSKÁ INTEGRACE	30
3.1 Integrační snahy před vznikem Evropských společenství.....	31
3.2 Významné vybočení – vznik Rady Evropy	34
3.3 Interkulturalismus v rámci společenství	37
4 ANALÝZA KLÍČOVÝCH PROBLÉMŮ INTERKULTURNÍCH VZTAHŮ V EVROPSKÉ UNII	42
4.1 Jazykové bariéry	43
4.2 Interkulturní vztahy v terciálním vzdělávání a vědě v Evropské unii	45
4.3 ERASMUS – nástroj pro interkulturní poznávání.....	50
4.4 Erasmus v České republice.....	58
5 ANALÝZA KONKRÉTNÍCH PŘÍPADŮ SELHÁNÍ MULTIKULTURALISMU V EVROPSKÉ UNII	61
5.1 Práva menšin v Evropě	62
5.2 Nelegální imigrace v Evropské unii	63
5.3 Selhal multikulturalismus?	64
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	74
SEZNAM ZKRATEK.....	79
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	80
SEZNAM PŘÍLOH	81

ÚVOD

Setkávání lidí rozličných kultur přestává být pouze exotickou záležitostí spojenou s cestováním a turismem, ale stává se běžnou součástí života každého z nás. Do běžné životní praxe patří práce v týmech mezinárodního složení, studijní pobyty či stáže v zahraničí a podobně. Svět se kolem nás velmi rychle mění a někdy je obtížné se zříkat tradic a zvyků a akceptovat specifika jiných kultur. Na druhou stranu však již většinu lidí asi nezarazilo, že jedním z kandidátů na papeže byl černoch a s důvěrou se svěří do rukou zdravotnického personálu, který má zřetelný ukrajinský přízvuk.

Problematika soužití různých kultur, etnik a národnostních komunit se pochopitelně nemůže vyhnout tak rozmanitému společenství jako je Evropská unie. Jak se dá předpokládat, není to však vůbec jednoduché. Na jedné straně Unie hlásá svoji otevřenou náruč pro odlišné kultury, na druhé straně se ozývají velmi tvrdá slova čelních představitelů evropských velmocí, kteří žádají omezení dalšího pronikání, pro ně nepřijatelných idejí, náboženství a zvyků souvisejících s nárůstem nežádoucích imigrantů.

Multikulturalismus tak nabývá politický charakter, i když je to problém především sociologický a zejména odborníci z této oblasti mohou podat vysvětlení tohoto problému a navrhnout případná řešení. Ale aby to nebylo příliš jednoduché, ani oni nejsou v pohledu na tyto otázky jednotní, což je zřejmě pro samotný multikulturalismus dobře.

Hezkou, ale zřejmě utopickou myšlenkou je, kdyby se všichni lidé na celém světě měli rádi, třebaže je od sebe odlišuje barva pleti, náboženství či národní zvyklosti. Je toho vůbec možno nějakým způsobem dosáhnout, má multikulturalismus nějaké meze a co tedy vůbec znamená? I na tuto otázku se autorka práce snaží najít v následujících kapitolách odpověď.

Zpracování tématu v odborné literatuře

V české i světové literatuře stoupá zájem o oblast interkulturních vztahů a multikulturalismu na přelomu druhého tisíciletí. Mezi nejvýznamnější světové odborníky v oboru interkulturních vztahů patří především G. Sartori a M. Emerson. Po

vstupu České republiky do Evropské unie a následné otevřenosti vůči jiným státům a národům se formuje v naší zemi též skupina autorů, kteří se ve svých publikacích zaměřují na zmíněné téma. Tuto kategorii pak lze ještě vnitřně diferencovat, podle toho, zda je přístup k interkulturalismu či multikulturalismu spíše filozofický či sociologický (E. Kohák, V. Bělohradský), či se více opírá o životní praxi (I. Nový, J. Faltýn, T. Hirt, M. Jakoubek a další). K posouzení vlivu interkulturních vztahů na existenci Evropské unie bylo nezbytné podniknout i stručný exkurz do historického vývoje tohoto mezinárodního společenství. Zde nebylo možné přehlédnout publikaci jednoho z nejuznávanějších, experta na novodobé evropské dějiny, P. Geberta.

Bližší specifikace publikací těchto i dalších autorů je prezentována v kapitole Seznam použitých zdrojů i v rámci poznámkového aparátu pod čarou.

Stanovení cíle diplomové práce a hypotéz

Cílem diplomové práce je analýza role interkulturalismu v rámci integračního procesu Evropské unie.

Pro pochopení některých specifických problémů byly stanoveny ještě následující dílčí cíle:

- Rozbor současného působení interkulturních vlivů v oblasti realizace společných politik Evropské unie, vymezení hlavních problémů a případných řešení.
- Analýza nejvýznamnějších nástrojů Evropské unie, které jsou zaměřeny na rozvoj interkulturních vztahů.
- Analýza aktuálních konfliktů etnických skupin v některých evropských zemích a případného selhání multikulturalismu.

Zároveň byly formulovány tyto hypotézy:

Hypotéza 1: V integračním procesu Evropské unie byla role rozdílných kultur do jisté míry podceňována.

Hypotéza 2: Jedním z nejefektivnějších nástrojů na vytváření kvalitních interkulturních vazeb je přímý kontakt zajištěný přeshraniční mobilitou studentů i pracujících.

Hypotéza 3: Etnické a národnostní konflikty, které propukly v některých zemích Evropské unie, jsou důsledkem špatné imigrační politiky.

Použité metody

Ve fázi, kdy byla získávána data pro tuto diplomovou práci, byla klíčovou metodou analýza dokumentů. Kromě tištěných monografií bylo nutno se zaměřit na elektronické zdroje, neboť mnohé problémy jsou velmi aktuální a v posledním období dochází k různým změnám.

Při zpracovávání shromážděných údajů a vyvozování závěrů byly aplikovány klasické metody vědecké práce deskripce, komparace dat a názorů, analyticko-syntetická metoda a dedukce.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Rozmanitost vztahů mezi různými kulturními skupinami v rámci historického vývoje i v různých geografických podmínkách se odrazila na vzniku poměrně rozsáhlého pojmosloví s často ne zcela jednoznačným vymezením.

Je nezbytné se pozastavit u definic samotné kultury, neboť tento pojem v mnohém zahrnuje to, co velké množství skupin či komunit na jedné straně spojuje, na straně druhé rozděluje. Významnou roli zde hrají tradice jednotlivých lidských společností, které je nutno při vytváření kulturně pluralitní společnosti respektovat.

V rámci společnosti, ve které vedle sebe, v některých případech i proti sobě, působí rozdílné náboženské či etnické skupiny, je nezbytné pracovat s takovými pojmy, jako je např. etnicita, tolerance, asimilace či hybridizace.

Jedním ze zásadních problémů terminologie v oblasti vztahů mezi odlišnými etniky či kulturami jsou pojmy interkulturalismus a multikulturalismus. Velikou chybou, která se často objevuje jak v oblasti teorie, tak i praxe, je jejich splnutí, či záměna. Je možno konstatovat, že v takovém případě zde můžeme nalézt i původ špatných imigračních politik některých států, chybných postojů k národnostním menšinám apod. Důsledkem této chyby, pro mnohé možná banální, jsou etnické nepokoje, které v posledním období zasáhly řadu zemí Evropské unie a částečně se projevují i v naší republice.

Jinou otázkou je používání odlišných variant určitých pojmů jako je např. interkulturní či interkulturální, případně multikulturní a multikulturální. V odborné literatuře i v praxi jsou používány obě verze v celkem vyrovnaném poměru, jsou odrazem kombinace anglického originálu a běžné aplikace v českém jazyce. V této práci jsou používány obě varianty, bez jakéhokoliv odlišení významu.

1.1 Kultura

Asi bychom v tak běžně užívaném slově nehledali problém. Když vyslovíme slovo kultura, máme primárně na mysli návštěvu divadel, koncertů, kina, přečtení dobré knihy a podobně. Z hlediska lidské společnosti zahrnuje pojem kultura mnohem širší souvislosti, dokonce je to tak, že mnozí odborníci z oblasti společenských věd se po staletí dohadují, co vlastně kultura znamená a co do ní už nelze zařadit.

Kultura patří mezi velmi frekventované pojmy a lze konstatovat, že v řadě různých situací ti, kteří o ní mluví, mají na mysli něco zcela jiného. V roce 1952 dva američtí kulturní antropologové A. L. Kroeber a C. Kluckhohn shromáždili a systemizovali 161 definic kultury. Poté se snažili každou z nich zařadit do šesti kategorií, které vymezili takto:

- **deskriptivní** – odrážející obsahovou část;
- **historická** – postavená na tradici;
- **normativní** – je zaměřena na pravidla a normy;
- **psychologická** – opírá se o poznatky pedagogiky a psychologie;
- **strukturální** – vyhledává vzory;
- **genetická** – vystihuje okruh všeho, co odlišuje člověka od zvířat.¹

Na základě shromážděného materiálu se tito autoři snažili vytvořit vlastní vymezení, které se často prezentuje v odborné literatuře jako syntetická definice kultury: „*Kultura je produkt, je historická, zahrnuje ideje, vzory a hodnoty, je selektivní, lze se ji učit, je založená na symbolech a je abstrahována z chování a produktů chování.*”²

V odborných pracích z oblasti kulturologie, sociologie, filozofie i pedagogiky se objevují nová vymezení, není však účelem této práce vytvořit jakýsi nový „Kroeber-Kluckhohnský“ systém.

V teorii tzv. **antropologického pojetí kultury** se též hovoří o širším a užším pojetí kultury. J. Rektořík vymezuje oba přístupy takto:

¹ BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Vyd. 4. Praha, 2003, 487 s. ISBN 80-725-4321-0, s. 12.

² Tamtéž, s. 12.

- „**širší pojetí** – kultura je vše, co z nás činí bytosti specificky lidské, myslící, kritické a eticky angažované;
- **užší pojetí** – zvláštní sféra společenského života a odvětví veřejného sektoru, ve kterém probíhají určité procesy a činnosti, vznikají specifické produkty.“³

Pokud se zaměříme v souvislosti s tématem této práce na oblast vztahů rozdílných kulturních komunit, bude asi nejlépe odpovídat poněkud rozsáhlejší definice A. Thomase: „Kultura je univerzální fenomén. Všichni lidé žijí ve specifické kultuře a rozvíjejí ji. Kultura strukturuje „pole konání“ které je pro určité obyvatelstvo specifické a které zahrnuje vše od jím vytvořených a používaných objektů až po instituce, ideje a hodnoty. Kultura se projevuje v orientačním systému, který je pro národ, společnost, organizaci či skupinu typický. Tento systém je tvořen specifickými symboly (např. řeč, gestikulace, mimika, oblečení, rituály pozdravů) a je v té které společnosti, organizaci nebo skupině tradován, to znamená předáván z generace na generaci. Orientační systém definuje všem členům jejich příslušnost ke společnosti nebo skupině a umožňuje jim zcela vlastní „vypořádání se s okolím“. Kultura ovlivňuje vnímání, myšlení, hodnoty a jednání všech příslušníků té které společnosti. Kulturně specifický orientační systém vytváří na jedné straně možnosti jednání a podněty jednání, na straně druhé ale také podmínky jednání, a pevně stanovuje i hranice jednání.“⁴

Lze konstatovat, že takové vymezení, i vzhledem k svému rozsahu, zahrnuje vše, s čím se budeme v následujícím textu potýkat. Pro větší přehlednost je zde ještě připojeno následující konstatování, převzaté z publikace I. Nového a S. Schroll-Machl: „Všichni vědci, kteří se kulturou teoreticky zabývají, se shodují v tom, že kultura zahrnuje velmi širokou oblast, od předmětů vyrobených lidmi, přes řeč, hodnoty, ideje, pohled na svět a filosofii, až ke způsobu zacházení s živými a neživými věcmi.“⁵

Je tedy zřejmé, že s vymezením pojmu kultura a následně variant národní kultura, kultura etnické skupiny apod. to nebude jednoduché. Lze vůbec porovnávat, hledat odlišnosti a stanovit určité charakteristiky jednotlivých národnostních skupin? Je tu něco, co je typické právě pro Čecha, Číňana či Portugalce?

³ REKTOŘÍK, Jaroslav a kol. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ekopress, 2007. 309 s. ISBN 978-80-86929-29-3, s. 141.

⁴ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 11.

⁵ Tamtéž, s. 11.

Jací jsme například my Češi? Občas se lze setkat s jakýmsi sebehodnocením: „jsme národ pivní kultury, jsme národ Švejků“ apod. Právě při psaní této práce se objevil v médiích ohlas na vystoupení filmového režiséra Jiřího Menzela v televizním pořadu Hyde Park (dne 23. 12. 2013), kde prohlásil, že polovina Čechů jsou burani. Pan režisér je jistě vážená osoba. Bylo by asi důležité rozebrat širší souvislosti, do kterých zmíněná věta zapadá. Ze slov proneseného výroku je zřejmé, že se tato významná osobnost naší kultury řadí do té druhé poloviny Čechů, ale kam pak patříme my, naši přátelé a příbuzní? Možná, že taková sebemrskáčská sebereflexe nemluví tolik o tom, kolik procent občanů České republiky je buranů, ale o jiných obecnějších rysech naší kultury.

Jestliže chceme úspěšně pracovat s komunitami jiných národnostních či etnických skupin, je zapotřebí nalézt některé znaky charakteristické pro tu onu skupinu. Takové poznání nám umožní předcházet případným konfliktům či naopak využít pozitivních prvků pro posílení vzájemné spolupráce. Byly a jsou činěny výzkumy, jak se příslušníci určitého národa jeví v očích příslušníků jiných kultur. Byly vybírány a porovnávány jednotlivé konkrétní situace jako např. práce ve smíšených pracovních týmech, turistický styk, veřejná vystoupení na mezinárodní úrovni atd. Hodnocené údaje vnějších pozorovatelů jsou shromažďovány, tříděny a porovnávány.⁶ Ukazuje se, že určité znaky chování se opakují a lze je označit např. jako české či francouzské kulturní standardy. Je pochopitelné, že je zde nutno postupovat s určitou obezřetností, vše záleží na velikosti vzorku respondentů i do jaké kultury patří. Kromě takto vytvořených centrálních kulturních standardů zmiňují někteří autoři tzv. kontextuální kulturní standardy. V tomto případě se jedná o specifické základní kulturní orientace, které zástupce určité kultury nutí jednat podle pravidel (zpravidla se jedná o silně respektované tradice). Znamená to, že lze předem očekávat určitý postoj, celkový kontext jednání. Příkladem je čínská orientace na seniory. Přítomnost starého člověka, ať je jeho sociální status jakýkoliv, vyvolá vždy změnu v chování ostatních přítomných.⁷

Aby bylo možno s kulturními standardy pracovat, bylo nutné stanovit obecná kritéria, která umožní jejich komparaci a zavádění do praxe. I. Nový a S. Schroll-Machl

⁶ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 14.

⁷ Tamtéž, s. 14-15.

vymezují na základě charakteristických znaků kulturní standardy, jakožto orientační vzorec řešení komplexních problémů:

1. „Kulturní standardy jsou způsoby vnímání, myšlení, hodnocení a jednání, které většina příslušníků jedné určité kultury považuje za obvyklé, normální typické a společensky závazné jak pro sebe, tak pro ostatní.
2. Vlastní chování i chování druhých se těmito kulturními standardy řídí, reguluje a posuzuje.
3. Kulturní standardy mají regulační funkci v široké oblasti různých situací a při jednání s různými lidmi.
4. Individuální a pro skupinu specifický způsob užívání kulturních standardů k regulaci chování může variovat v rámci určité toleranční zóny.
5. Chování, které se pohybuje za hranicemi této zóny, sociální prostředí odmítá a postihuje.“⁸

Kromě zmíněných kulturních standardů je možno se při hledání specifických vzorů jednání skupin s odlišnou kulturou opřít o tzv. **kulturní dimenze**. Autorem této kategorie je Geert Hofstede, který vymezil 4 základní kulturní dimenze (později jejich počet rozšířil na pět):

- **Rozpětí moci v hierarchii** – na této dimenzi lze sledovat, do jaké míry jsou v určité kultuře akceptovány nerovné mocenské poměry. Je-li v dané kultuře vysoké rozpětí moci, považují členové velké sklony k moci v institucích a organizacích za normální a dokonce je očekávají. Na základě toho se tvoří mnohohvrstevné a nepropustné hierarchické systémy. U kultur s nízkým rozpětím moci považují jejich členové velký sklon k moci v institucích a organizacích za nesprávný a bojují proti němu. Proto se zde tvoří ploché a propustné hierarchické systémy.
- **Individualismus/kolektivismus** – tato dimenze poukazuje, do jaké míry se členové dané kultury vymezují jako součást sociální pospolitosti, a jak značně se cítí být jí zavázáni. Členové kolektivistických kultur se vnímají primárně jako členové sociální skupiny a snaží se své osobní cíle vytvářet v souladu

⁸ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 14.

se skupinou. Členové individualistických skupin se vnímají jako autonomní individua a svých cílů se snaží dosáhnout nezávisle na zájmech sociální skupiny.

- **Vyhýbání se nejistotě** – zde je možno ukázat, do jaké míry nejasné a víceznačné situace vyvolávají v určité kultuře nejistotu a obavy. Pro členy kultur s vysokou mírou vyhýbání se nejistotě jsou pravidla k řízení soukromého i veřejného života vysoce závazná a na nejasné poměry reagují dezorientací či agresí. To vede k vytváření velmi komplexních a přísných společenských systémů řízení, jejichž porušení je sankcionováno. Pro členy kultur s nízkou mírou vyhýbání se nejistotě jsou pravidla řízení soukromého a veřejného života jen velmi málo závazná a reagují na nejasné nebo chaotické poměry relativně klidně. To vede k vytváření flexibilních společenských systémů řízení.
- **Maskulinita/feminita** – na této dimenzi lze demonstrovat, do jaké míry jsou v určité kultuře od sebe oddělovány mužské a ženské role a jak pevně jsou stanovené. V maskulinních kulturách jsou role mužů a žen jasně odděleny. Mužské role jsou zde charakterizovány snahou o dosažení výkonu, snahou prosadit se, dominancí a materiálními motivy, zatímco ženské role jsou určovány skromností, starostlivostí, solidaritou a dobrosrdečností. Ve femininních kulturách mohou téměř všechny společenské role vykonávat jak muži, tak ženy a mužské a ženské role nejsou přesně definovány.
- **Dlouhodobá orientace** – tato dimenze ukazuje, do jaké míry je v dané kultuře ceněno dlouhodobě myšlení. V kulturách se silnou dlouhodobou orientací přetrvává působení i velmi starých tradic až do současnosti a dnešní dění má vysokou závaznost do budoucnosti. V takových kulturách vznikají velmi stabilní a závazné sociální struktury přetrvávající generace, které je velmi obtížné změnit. V kulturách se slabou dlouhodobou orientací mají tradice spíše nostalgickou hodnotu a současné dění není příliš vázané na budoucnost. V takových kulturách jsou sociální poměry velmi nestabilní a nezávazné. Jejich změny jsou poměrně snadné.⁹

⁹ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 21-22.

1.2 Pluralismus kultury

I když lze k pojmu pluralismus kultury přistupovat z různého pohledu, který je zpravidla závislý na vnímání samotné kultury, lze konstatovat, že kulturní pluralismus analyzuje soužití lidí, kteří mají původ v odlišných kulturách a vyznávající různá náboženství. V praxi je toto zkoumání občas zjednodušováno na vztah většiny a menšin. V další fázi se jedná o vyhledávání cest vzájemně příznivého soužití.¹⁰

Světověznámý expert v oblasti multikulturalismu Giovanni Sartori hovoří při této příležitosti o pluralitní komunitě jako o „komunitě, v níž se odlišné skupiny a jejich odlišnosti vzájemně respektují a poskytují si vzájemné ústupky.“¹¹

V souvislosti s pluralitní společností se často setkáváme s pojmy etnikum, etnické skupiny, etnické spory, etnicita.

Etnicita je v obecné rovině chápána jako pocit sociální sounáležitosti založené na kulturně vykonstruovaném vědomí společného původu.

Když se blíže zamyslíme, co bude pro určité etnikum specifické, zpravidla se bude jednat o stejný původ, jméno, jazyk, totožnou rasu, kulturu a historii. F. Barth tyto charakteristiky blíže upřesňuje a stanovuje tři samostatné roviny identity té určité skupiny: „*biologická determinace předurčuje fyziognomický typ (dříve rasu), kultura odkazuje na způsob života a jazyk stanovuje lingvistickou skupinu.*“¹² Tento antropolog shrnuje své myšlenky v stručném vymezení etnické skupiny ve čtyřech základních bodech:

1. „je z biologického hlediska samo-udržitelná;
2. sdílí základní kulturní hodnoty, což se projevuje zřetelnou jednotou kulturních forem;
3. vytváří prostor pro komunikaci a výměnu informací;

¹⁰ *Pluralismus: Kulturní pluralismus*. In: Arts Lexikon: Projekt VŠE [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://artslexikon.cz/index.php/Pluralismus>

¹¹ SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. 2. vydání. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011. 146 s. PNK; sv. 5. ISBN 978-80-7363-380-6, s. 40.

¹² KVĚTINA, Petr. *Archeologie smyšlené identity*. Archeologické rozhledy. 2010, LXII, s. 629-660. ISSN 0323-1267, s. 644.

4. své vlastní členství shodně identifikuje zevnitř skupiny a současně z vnějšku. Tato (etnická) kategorie identifikace je jednoznačně odlišitelná od jiných rovin společenského členění.“¹³

V polyetnických společnostech neposkytuje etnická charakteristika člověka dostatečnou klasifikační informaci, lidé se vzájemně klasifikují (při hledání životního partnera, zaměstnání apod.) podle jiných charakteristik, jakými jsou například věk, vzdělání, sociální zařazení, pohlaví apod.¹⁴

Další pojem, který je třeba v souvislosti s pluralismem zmínit, je **tolerance**. Pod pojmem tolerance si zpravidla vybavíme snášenlivost, ochotu či schopnost cosi snášet, či přijímat a to i v případě, že se nemusí jednat o věci zrovna příjemné. V oblasti vztahů rozdílných kultur je tolerance mimořádně důležitá. Je možno dokonce říci, že jakákoliv netolerance v takových vztazích soužití neumožňuje nebo ho alespoň velmi komplikuje. Jednou ze snah vytvořit z tolerance všeobecně uznávané pravidlo je **Deklarace UNESCO o toleranci**. Tolerance je v textu deklarace chápána jako respektování, a přijímání rozdílnosti kultur světa, forem vyjadřování a projevů lidskosti.¹⁵ „UNESCO rovněž tvrdí, že „Tolerance je harmonie v rozdílnosti.“ Podle UNESCA je tolerance rozpínavá, šíří citlivost, která automaticky nabízí bezpodmínečný respekt k rozdílným názorům a kulturám.“¹⁶

1.3 Multikulturalismus

S dalším pojmem je tu opět nepřeborné množství definic, dohad a sporů. V dalších odstavcích je přiblíženo několik názorů.

„Multikulturalismus je definován jako veřejné a politické zohledňování různých potřeb etnických menšin. [...] Multikulturalismus by měl být ukázkou bezproblémového soužití různých kultur na malém teritoriu než je pro tyto kultury obvyklé a v prostředí, které je

¹³ KVĚTINA, Petr. *Archeologie smyšlené identity*. Archeologické rozhledy. 2010, LXII, s. 629-660. ISSN 0323-1267, s. 644.

¹⁴ FALTÝN, Jaroslav. *Multikulturní andragogika*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 18.

¹⁵ FUREDI, Frank. *Multikulturalismus: Toleranci nahradila lhostejnost*. In: Presseurop [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/500221-toleranci-nahradila-lhostejnost>

¹⁶ Tamtéž.

značně odlišné od původního, ale dává všechny základní podmínky k bezkonfliktnímu životu.“¹⁷

Václav Bělohradský staví proti sobě dva pojmy – multikulturalismus a multirasismus, přičemž u prvního pojmu uvádí, že v rámci „multikulti“ dojdeme do stavu uznání druhého jako druhého a tímto krokem bude dosaženo stavu, ve kterém dojde k respektování jeho práva nebýt jako my, nechtít být jedním z nás, netoužit hrát jakoukoli roli v naší společnosti.¹⁸

Ve společnosti multirasové jsou etnické nebo rasové rozdíly kompenzovány asimilací neboli přijetím jednotného kulturního modelu; barva kůže nikomu nesmí bránit v přístupu k těm rolím, které jsou privilegovanou kulturou považovány jako nejvyšší. A tak je možné vidět v amerických seriálech, že nejvyšší agentkou FBI je žena tmavé pleti a nakonec i příběh z reality – současný americký prezident Obama. Oba příklady dokazují jediné, demokratická společnost jim dala šanci se prosadit co nejvýše, vždyť jsou také jedni z nás.¹⁹

Jsou zde zřetelné rozdíly v obou přístupech. Multikulturalismus chápe a respektuje odlišnost kultury, žijte si tu s námi podle svých zvyklostí – my vás budeme tolerovat. V multirasistické společnosti je to spíše o tom – nám nevadí, že jste jiní, přijměte naše pravidla a dokážete to, co by mohl každý z nás.

Jde tedy o principy, které se promítají do problémů imigrace v současné Evropě, na které se budou zaměřovat další části této práce. Co s těmi lidmi, kteří se k nám přistěhovali – dáme jim svobodu a práva, která jsou v souladu s jejich kulturou, a necháme je zde takto žít, anebo se budeme snažit jim pomoci přizpůsobovat se naším podmínkám, integrovat je do společnosti a v podstatě žít po evropsku?

¹⁷ ŘÍZEK, Zdeněk. *Multikulturalismus v ČR - věc známá nebo neznámá?*. [online]. s. 8 [cit. 2013-12-24]. Dostupné z: aosp.upce.cz/article/viewFile/71/61

¹⁸ BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*. 2., opravené a doplněné vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 370 s. Knižnice Sociologické aktuality; sv. 13. ISBN 978-80-7419-007-0, s. 253-254.

¹⁹ Tamtéž, s. 253-254.

1.4 Asimilace

Asimilace je vnímána jako opak multikulturalismu. M. Emerson uvádí tyto charakteristické znaky procesu asimilace: „Fyzická osoba patřící do menšinové skupiny přistěhovalců má splynout s prostředím dané země, občanství, osvojení jazyka, vytváření postojů tvoří novou identitu. Nakonec se tento člověk vnímá více jako Francouz než Maročan a tak ho postupně vnímá i okolí jako „jednoho z nás“. Asimilovaná osoba ztrácí vztah ke svým kořenům vyjma rodinných tradic. Z politického hlediska znamená asimilace odmítnutí existence jiných komunit, a tedy zabývání se jejich problematikou je považováno za bezpředmětné. Asimilace přesouvá veškerou odpovědnost za integraci zcela na osobu přistěhovalce.“²⁰

Jinými slovy se jedná o „proces, při kterém se specifika minoritní sociokulturní skupiny rozpouštějí v kultuře majoritní. Členové minorit se sice mohou účastnit všech aspektů života majority avšak za cenu, že se vzdávají znaků své kultury a přejímají modely chování, hodnoty, způsoby myšlení majoritní skupiny. Nacionalisté a rasisté považují požadavek asimilace všech odlišných skupin i jedinců za samozřejmost. Neschopnost, nemožnost asimilace či neochotu k ní pak považují za pádný argument pro segregační či jinak diskriminační opatření. V této souvislosti se hovoří také o tzv. rasistickém paradoxu: minority jsou vyzývány k asimilaci, ale zároveň je jim diskriminačním jednáním znemožňována.“²¹

Dalším z pojmů, který charakterizuje soužití odlišných kultur je **transkulturalita** (transkulturismus) a **hybridizace**. Oba systémy²² existují vedle sebe, avšak jsou na sobě velmi závislé. Postupně dochází k vzájemnému propojení a v důsledku vzájemné závislosti dochází k promíchání kulturních obsahů. „Výsledkem je vznik individuální

²⁰ EMERSON, Michael ed. *Interculturalism: Europe And Its Muslims*. In Search Of Sound Societal Models. 1st edition. Brussel: Centre For European Policy Studies, 2011. 190 pp. ISBN 978-94-6138-051-7, s. 8. Vlastní překlad.

²¹ *Etnocentrismus, xenofobie a modely soužití odlišných skupin*. In: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta [online]. České Budějovice, 2002 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/11.pdf>

²² Míněno odlišné subkultury. Pozn. autorky.

*kultury, v které [...] není možné nalézt hranice mezi prvky jedné a prvky druhé kultury.*²³

V některých dílech současných sociologů se objevuje též pojem hybridizace, který zahrnuje proces vzájemného prolínání, mixování a prostupování odlišných forem kultury, které vycházejí z odlišných kulturních tradic. Za určitých okolností lze hybridizaci vnímat i jako synonymum k pojmu transkulturalita.²⁴

1.5 Interkulturalismus

„Tento pojem je určitým kompromisem mezi multikulturalismem a asimilací. Na jedné straně je sympatizující a respektující vůči etnicko-kulturním náboženským menšinám a užitečně vybraných opatření zaměřených na znevýhodněné situace, ale také má za cíl zajistit závazek hodnot, historie a tradice hostitelské země.“²⁵

Je zajímavé, že interkulturalismus vznikl jako určitá reakce na expanzi multikulturalismu. Kanada je známa svojí přívětivostí vůči přistěhovalcům, imigrace je zde brána jako přínos v procesu zalidňování velkého území. Jedná se o federativní stát, přičemž jedna z provincií Québec se vyznačuje tím, že zde 80 % obyvatel tvoří francouzsky hovořící komunitu.

Příliv přistěhovalců do Kanady vnímá québecká správa i tamní obyvatelstvo jako postupné narůstání vlivu anglicky mluvící menšiny a nebezpečí ztráty vlastní identity. Proto bylo vždy snahou imigraci na svém území co nejvíce redukovat. Dokonce se hovoří o etnickém nacionalismu, který směřoval až k ustavení vysokého stupně autonomie.²⁶ Regionální vědy hovoří o politickém regionalismu, který ústí až k vytržení určitého regionu z celku a vyhlášení samostatnosti.

²³ SKARUPSKÁ, Helena. *Multikulturalismus*. In: Ústav pedagogiky a sociálních studií [online]. [cit. 2014-01-07]. Dostupné z http://www.Pedagog.ic.cz/skarupska_dok/soubory/Multikulturalismus.pdf

²⁴ Tamtéž.

²⁵ EMERSON, Michael ed. *Interculturalism: Europe And Its Muslims*. In Search Of Sound Societal Models. 1st edition. Brussel: Centre For European Policy Studies, 2011. 190 pp. ISBN 978-94-6138-051-7, s. 2-3.

²⁶ FÍRTOVÁ, Magdalena. Québecký interkulturalismus: Na cestě od etnického k občanskému nacionalismu. In: *Acta Universitas Carolinae: Studia Territoria*. XII. Praha: Univerzita Karlova, 2008, s. 73-92. ISSN 1213-4449, s. 76-77

Je paradoxem, že s touto situací je vlastně spojen vznik multikulturalismu. Kanadská vláda uvedla v roce 1971 Zákon o multikulturalismu (Multicultural act). Byla to reakce na tzv. třetí hlas té skupiny obyvatelstva, která byla stranou kanadského dualismu, to znamená, že toto obyvatelstvo nemělo anglický ani francouzský původ. Druhým důvodem bylo osamostatnění Québecu. Tato nově definovaná vize kulturní a rasové plurality měla za cíl sjednotit politicky, etnický a sociálně různorodou Kanadu.²⁷

Multikulturalismus však byl v Québecu přijat jako útok na frankofonní komunitu, ta se v rámci této doktríny dostává na úroveň všech ostatních jiných přistěhovaleckých etnik. Reakcí je vytvoření vlastního imigračního modelu, který byl nazván **interkulturalismus**. Legislativní rámec získává tato koncepce formou dvou prohlášení vlády provincie: Mnoho způsobů, jak se stát Québečanem z roku 1983 a Budovat Québec společně: vládní rozhodnutí v oblasti imigrace a integrace z roku 1990. *„Koncept interkulturalismu má reflektovat skutečnost, že integrace imigrantů musí být oboustrannou snahou, tedy jakousi „morální dohodou“ mezi přijímací společností a imigrantem, který se o imigraci pokouší. [...] Vládní dokument explicitně podtrhuje, že imigrace je privilegium nabídnuté imigrantovi québeckou vládou resp. společností a že integrace je zodpovědností především imigranta.“*²⁸

Je však jasné, že ve své době, kdy v mnoha zemích (včetně samotné Kanady) byl bezbřehý multikulturalismus brán jako určující model imigrační politiky, se jevil model interkulturalismu jako revoluční. Při současné krizi evropského multikulturalismu se interkulturální přístup dostává opět do popředí zájmu.

Jedním z přístupů ke skupinám odlišných kultur je poměrně rozšířený etnocentrismus. *„Představuje tendenci posuzovat odlišné kultury, jejich zvyky, tradice a hodnoty z perspektivy kultury vlastní. Jinými slovy, nositelé všech kultur jsou přesvědčeni, že jedině normy, obyčejy a pravidla jejich kultury jsou správné, platné a pravdivé. [...] V tomto smyslu slouží vlastní kultura kulturám ostatním jako samozřejmý vzor a model, který mohou pouze následovat, neboť je jim takto rozuměno jako odchylkám od optimálního vztahu (představovaného kulturou vlastní) či rovnou jako obskurním*

²⁷ V roce 1982 se multikulturalismus stal součástí kanadského ústavního pořádku a to ve znění čl. 27 Kanadské charty lidských práv a svobod.

²⁸ FIRTOVÁ, Magdalena. Québecký interkulturalismus: Na cestě od etnického k občanskému nacionalismu. In: *Acta Universitas Carolinae: Studia Territorialia*. XII. Praha: Univerzita Karlova, 2008, s. 73-92. ISSN 1213-4449, s. 81-82.

anomáliím.“²⁹ Je nutno si uvědomit, že takovéto postoje jsou zakořeněné ve všech kulturách světa a jsou určitou brzdou úspěšného rozvoje efektivních interkulturních vztahů.

Na jedné straně bychom našli v etnocentrismu pozitivní prvky, neboť je mechanismem podporujícím integritu skupiny (resp. kultury), podporuje identifikaci člověka s hodnotami a normami stanovenými skupinou, jejíž je členem. Usnadňuje proces enkulturace³⁰.

Nelze však přehlédnout výrazné negativní stránky tohoto přístupu, který výrazně komplikuje kontakt s nositeli jiných kultur, vůči kterým je netolerantní až agresivní. Stává se často základní složkou všech forem nacionalismu a rasismu.

Jako programová opozice etnocentrismu byl vytvořen koncept **kulturního relativismu**. E. Kohák k tomuto pojmu dodává: „*Lidé jsou opravdu různí, avšak uvnitř jednotlivých kultur si potřebují stanovit společné zásady svého obcování [...] naše hodnotová soustava je sice jen jedna z mnohých, nemáme právo ji uplatňovat jinde, ale u nás platí absolutně [...] dobro a zlo si každá společnost stanovuje sama.*“³¹ Tyto filozoficko-sociologické myšlenky jsou zajisté velmi zajímavé, ale bude vhodné je doplnit formulacemi bližšími tématu práce a životní praxi.

Kulturní relativismus vychází z předpokladu, že jednotlivé kultury jsou jedinečnými a neopakovatelnými entitami. Proto je nutné posuzovat každou kulturu pouze v jejím vlastním kontextu, v souvislostech jejích vlastních hodnot, idejí, norem a tradic.

„*Vzhledem ke skutečnosti, že kulturní relativismus nabízí perspektivu, v níž je možné nahlížet jiné kultury s patřičnou úctou, respektem a tolerancí (a je tak v tomto smyslu koncepcí opoziční ke všem formám nacionalismu, rasismu, fašismu apod.), vytváří teoretické podloží téměř všech koncepcí multikulturalismu. Je však třeba říci, že na*

²⁹ *Etnocentrismus, xenofobie a modely soužití odlišných skupin*. In: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta [online]. České Budějovice, 2002 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/11.pdf>

³⁰ Enkulturační = osvojování si standardů, hodnot a tradic vlastní kultury.

³¹ KOHÁK, Erazim. *Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 216 s. Studijní texty; sv. 33. ISBN 80-86429-35-0, s. 47.

*rozdíl od etnocentrismu, který je kulturám vlastní, je kulturní relativismus doposud spíše programem a ideou než popisem reálného stavu.*³²

Jedním ze základních předpokladů soužití dvou či více odlišných kulturních skupin je navázání fungující sociální interakce. Její nejdůležitější formou je **komunikace** mezi komunitami.

*„Interkulturní komunikace je komunikací v podmínkách kulturního střetu, při které kulturní rozdíly partnerů rozhodujícím způsobem ovlivňují procesy, jakož i výsledek komunikačního dění.*³³

A. Thomas uvádí, že v „procesu interkulturní komunikace jsou podněcovány a posilovány především následující stavy:

1. *Konfrontace pocitu cizího s pocitem známého a důvěrného.*
2. *Pocit osobních rozpaků, na jehož intenzitě závisí, jak silné budou jeho dřívější zážitky ovlivňovat v budoucnu jeho chování při kulturních střetech.*
3. *Požadavek kognitivní a emocionální změny ve vnímání a hodnocení osob, událostí a symbolů.*
4. *Potřeba sociální podpory k orientaci a zajištění existence.*
5. *Potřeba mezilidské soudržnosti, projevující se tendencemi k upevnění kulturní identity, sociální jistoty a časoprostorové stability.*³⁴

³² *Etnocentrismus, xenofobie a modely soužití odlišných skupin.* In: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta [online]. České Budějovice, 2002 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/11.pdf>

³³ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 52.

³⁴ Tamtéž, s. 52.

2 INTERKULTURÁLNÍ MARKETING

Aplikace marketingových praktik do tak složitého a citlivého procesu, jakým je interakce odlišných etnických, národnostních či náboženských komunit, se jeví na první pohled jako cosi nemožného a možná i nesmyslného.

Je však nutno si uvědomit, že filozofie marketingu není zkosnatělé dogma a že samotný marketing prošel v průběhu dvou století výrazným vývojem, jak ve vnitřní diferenciaci, tak i v rozšiřování prostoru své působnosti. Dnes se zcela běžně hovoří o marketingu politickém či marketingu kultury.

Pokud se zaměříme na základní teoretická díla zabývající se marketingem, budeme zaplaveni obrovským množstvím informací zaměřených především na úspěšný prodej výrobků a služeb, dokonce se objevují taková zjednodušení, že v marketingu nejde o nic jiného než o umění dobře prodávat výrobky. Situace je pochopitelně výrazně složitější. P. Kotler odlišuje dvě definice marketingu – společenskou a manažerskou. Zejména v té první (společenské) lze nalézt určité prvky aplikovatelné na nekomerční prostředí: *„Marketing je společenský proces, v němž jedinci a skupiny získávají to, co potřebují a chtějí, a během něhož vytváříme, nabízíme a svobodně směňujeme s jinými výrobky a službami, které mají hodnotu.“*³⁵

To, že nelze plně aplikovat postuláty tradičního marketingu do nově se vytvářejících marketingových oborů, si uvědomují i nejvýznamnější odborníci působící v této oblasti. M. Tajtáková např. prezentuje postoj P. Kotlera a J. Scheffa k rozvíjejícímu se marketingu kultury: *„účelem neziskových organizací v kultuře je exponovat umělce a jeho odkaz co nejširšímu publiku, a ne produkovat takový produkt, který žádá trh [...]“*³⁶ Tento přístup je důležitý i pro jiné specificky zaměřené marketingové obory, kam lze zařadit též marketing interkulturní.

³⁵ KOTLER, Philip a Kevin Lane KELLER. *Marketing management*. 1. české vydání. Praha: Grada, 2007, 788 s. ISBN 978-80-247-1359-5, s. 44.

³⁶ TAJTÁKOVÁ, Mária et. al. *Marketing kultúry: vybrané problémy*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 2006. 184 s. ISBN 80-225-2176-0, s. 39. Vlastní překlad.

2.1 Multikulturní marketing

Otázkou vztahu kultury a marketingu se též do určité míry zabývají P. Kotler a K. L. Keller. Kulturu v marketingovém prostředí vnímají jako základní faktor, který ovlivňuje přání a chování nějaké osoby. Autoři poukazují na výraznou determinaci rodinným prostředím a klíčovými institucemi v dětství a dospívání, kdy dochází k získávání souboru hodnot, percepce, preferencí a způsobů chování.³⁷

Velmi blízký teoriím multikulturalismu a interkulturalismu je způsob, jakým tito autoři vymezují subkultury, které podle nich poskytují specifičtější identifikaci a socializaci jejich členů. „*K subkulturám patří národnosti, náboženství, rasové skupiny a geografické regiony. [...] Multikulturní marketing se zrodil z pečlivého marketingového výzkumu, který odhalil, že různé etnické a demografické mikrosegmenty často nereagují na hromadnou propagaci požadovaným způsobem [...]*“.³⁸

Je zřejmé, že jde v tomto vymezení především o úspěšný obchod – určité etnické skupiny mohou preferovat jisté typy zboží a cílem multikulturních marketingových studií je nalézt cesty, jak na této situaci vydělat. Takto nastavené marketingové aktivity však výrazně přesahují oblast úspěšného obchodování. Stávají se totiž výraznými a efektivními nástroji filozofie multikulturalismu, avšak také určitou brzdou asimilačních procesů ve společnosti i interkulturalismu jako takového.

V případě efektivního multikulturního marketingu bude obchodník v naší zemi pro významnou menšinou vietnamskou komunitu zajišťovat velká balení speciální rýže, sušené chaluhy a hady či jiné pro ně vyhledávané potraviny. Takto podporovaná podpora tradičního stravování upevňuje identitu dané komunity. V případě nekompromisního asimilačního procesu a částečně i při aplikaci interkulturního přístupu by situace mohla vyznít jinak. Kdo chce v Čechách žít, najít své odpovídající kariérní postavení, se bude chovat jako majoritní část společnosti – a bude jíst knedlíky.

Tak jak bylo upozorňováno v předchozí kapitole na nejednotné pojmosloví v oblasti mezikulturních vztahů, nevyhneme se tomuto problému ani zde. Např. I. Nový a S. Schroll-Machl hovoří o interkulturních aspektech marketingu, čímž se v mnohém

³⁷ KOTLER, Philip a Kevin Lane KELLER. *Marketing management*. 1. české vydání. Praha: Grada, 2007, 788 s. ISBN 978-80-247-1359-5, s. 212.

³⁸ Tamtéž, s. 212.

přibližují k výše popsané teorii a praxi multikulturního marketingu. Zde se autoři opírají o základní myšlenky mezinárodního marketingu, který řeší otázku jednotného či diferencovaného marketingového postupu v různých zemích. Na jedné straně pak stojí homogenizovaný výrobek, který se na celém světě prodává pod jedním jménem, na druhé straně se výrobce a prodávající přizpůsobuje potřebám a kulturním tradicím dané země a pak se např. stejný výrobek může v odlišných zemích jmenovat jinak.³⁹

Ačkoliv je první cesta jednodušší a výrazně levnější, život nakonec ukázal, že cesta k homogenizaci produktů resp. k homogenizaci požadavků spotřebitelů zůstává ve většině případů na teoretické platformě. Jak dále konstatují, je v procesu prosazování na zahraničním trhu vyžadován „méně standardizovaný a o to více mezikulturně diferencovaný marketing.“⁴⁰ Tento přístup, který sice nese označení interkulturní, se ve svých rysech zcela ztotožňuje s multikulturním marketingem podle P. Kotlera.

2.2 Interkulturní marketing v mezinárodních vztazích

I. Nový a S. Schroll-Machl však nezůstávají pouze v komerční rovině marketingu, ale na příkladu práce v mezinárodních týmech se pokoušejí aplikovat zkušenosti marketingu do vztahů v kulturně nesourodém společenství. V této rovině je také řešena první část tématu této závěrečné práce, analýza interkulturních vazeb v rámci integrující Evropy. Kromě práce v různých orgánech Evropské unie s mezinárodním obsazením se nejčastěji setkáváme s činností v kulturně pluralitních projektových týmech.

Oba autoři zpracovali celou řadu marketingově orientovaných studií a strategií. Na základě získaných zkušeností prezentují např. problémy, se kterými se potýká řada kolektivů, jejichž členy jsou zástupci odlišných kultur:

- chybí jazykové porozumění, případně je zajišťováno prostřednictvím různě zvládnutého pracovního jazyka;
- odlišná hodnotová měřítká při vymezení vlastní odpovědnosti, schopnosti přijímat kritiku, soutěživosti atd.;

³⁹ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 120-121

⁴⁰ Tamtéž, s. 121.

- neporozumění rolím v týmu, tj. forma vedení, očekávání míry vlastní iniciativy, povinnosti dodávat a zpracovávat informace atd.;
- existují různé pracovní styly, které se objevují ve strategii řešení problémů, v práci s časem, při vedení porad a jiných jednání;
- často rozličné představy při samotné definici projektu, jeho cílů atd.⁴¹

Aby bylo možné odstranit uvedené problémy, případně maximálně snížit jejich vliv, je doporučeno vytvořit a následně i realizovat specificky orientovanou **mezikulturní strategii**, která je zpravidla členěna do následujících etap:

- **dominance** – všichni členové týmu přejímají standardy a zvyklosti jedné ze zapojených podskupin (např. přijetí angličtiny jako pracovního jazyka, vžitých norem přesnosti, oslovení křestními jmény apod.);
- **koakce** – každé z podskupin je svěřena část úkolu, která odpovídá jejím konkrétním schopnostem, části týmu tedy pracují paralelně;
- **integrace** – fáze zesílené kooperace jednotlivých podskupin, nezbytné kompromisy v rámci specifických přístupů;
- **inovace** – kulturně synergická týmová kooperace, charakteristická vzájemným rozvojem interakčních forem, vedoucím ke kvalitativní změně kulturně specifických prvků.⁴²

Stejně jako v jiných oblastech marketingu, i v interkulturní marketingové komunikaci se postupně rozvíjí systém podpory formou školení a koučování. V mezinárodních podnicích i veřejnoprávních institucích se setkáváme s různými formami, přičemž se však většinou opírají o následující strukturu:

- **jazykové školení** – často je specifikováno na příslušný obor společné komunikace, doplněné o přiblížení kulturně adekvátních způsobů chování (např. řeči těla a formy diskuse v různých situacích);
- **zvýšení kulturní senzibility** – je zaměřeno na informace o místních zajímavostech, vysvětlení hodnotových systémů a tomu odpovídajících norem chování;

⁴¹ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 141.

⁴²Tamtéž, s. 143.

- **interkulturní komunikační trénink** – prostřednictvím cvičení a her se trénuje odpovídající jednání, které je založeno na praktických zkušenostech;
- **interakční trénink** – tato fáze probíhá přímo ve skupinách, které jsou kulturně smíšené;
- **koučování** – zahrnuje sledování projektových týmů, poradenství a vedení projektu, moderování jednání uvnitř týmu atd.⁴³

⁴³ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 151-152.

3 INTERKULTURALISMUS A EVROPSKÁ INTEGRACE

V této kapitole bude pozornost zaměřena na formování interkulturních vztahů v rámci integrující Evropy. V první části je nezbytné velice stručně přiblížit vznik evropských společenství a jejich transformaci v Evropskou unii. Jednotlivé fáze sjednocování měly své určité priority (hospodářství, obrana, vztahy s jinými mezinárodními subjekty atd.). Determinaci vztahů mezi subjekty v rámci Evropské unie (ať už to byly státy, regiony, organizace atd.), národnostními, etnickými i jinými tradicemi, nebyla věnována příliš velká pozornost. Cíle Evropských společenství resp. Evropské unie byly všemi členskými státy přijaty za své, část národní identity a státní suverenity byla přenesena na kompetence orgánů Evropské unie.

Čím však byla spolupráce užší, a oblast společného rozhodování naopak širší, tím více se začaly projevovat určité rozdíly v mentalitě i způsobu rozhodování zúčastněných. Je možno říci, že v mnohých případech začala nadšeně zahájená spolupráce poněkud zadržávat. Ukázalo se, že i na mezinárodní platformě se odrážejí prvky specifické pro jednotlivé národní kultury, je tu cosi, co bylo pojmenováno v předešlé části práce jako kulturní standardy. Aby tyto skutečnosti nebyly překážkou budoucí spolupráce a případně se staly naopak jejím obohacením, bylo nezbytné vytvořit podpůrné nástroje pro rozvoj interkulturních vztahů na nové efektivní úrovni. Jednoznačně zde přichází v první řadě odstranění bariér přeshraniční mobility občanů Evropské unie. Velkým přínosem bylo zrušení kontrol a plná otevřenost vnitřních hranic, které přineslo vytvoření Schengenského prostoru⁴⁴. Jen vzájemné setkávání a poznávání může vést k pochopení odlišných kultur a nalezení určitého konsensu nezbytného pro další spolupráci. Jako nejefektivnější se jeví realizace výměnných pobytů mladých lidí v době středoškolského a zejména vysokoškolského studia. V tomto případě prokazuje výborné výsledky program Erasmus, kterému bude věnován prostor v následujících částech této práce.

⁴⁴ LACINA, Lubor a Jan OSTŘÍŽEK. *Učebnice evropské integrace*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Barrister, 2011, 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0, s. 56.

Primární právo Evropské unie⁴⁵ se věnuje interkulturním vztahům spíše v obecné rovině. V současné době vycházíme ze Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy, jak bude dále rozvedeno v následujícím textu.

3.1 Integrační snahy před vznikem Evropských společenství

Myšlenka sjednocené Evropy provází dějiny starého kontinentu od středověku v dílech filozofů, umělců i v iniciativách některých panovníků. Motivy integrace byly různé, od mírových řešení konfliktů, až po úzkou hospodářskou spolupráci. Velmi intenzivně jsou tyto myšlenky prezentovány po ukončení 1. světové války. Mezi různými koncepcemi vyniká myšlenka Pan-Evropy. Průkopníkem panevropské myšlenky byl Richard hrabě Coudenhove-Kalergi⁴⁶. Jeho cílem nebyla klasická evropská federace, prosazoval myšlenku propojení národní nezávislosti a mezinárodní oblastní spolupráce. Realizace takové ideje však byla ve své době velice obtížná. Nebylo možné se opřít o veřejné mínění, neboť to bylo ovlivněné silným nacionalismem a šovinismem. Panevropská myšlenka se tedy rozšířila v intelektuálních, hospodářských a politických kruzích, ale většinu obyvatelstva prakticky neoslovila. V roce 1923 založil hrabě Coudenhove-Kalergi Panevropskou unii. Tato organizace měla národní pobočky ve všech evropských zemích. Mezi politiky, které myšlenka panevropismu oslovila, patřili např. T. G. Masaryk, E. Beneš, předseda německého Reichstagu K. Adenauer a další. V té době vzniká řada odborných prací, jejichž autoři se snažili vysvětlit politické, ekonomické a právní aspekty Spojených států evropských. I když myšlenky panevropského hnutí probleskovaly i v druhé polovině dvacátého století⁴⁷, lze konstatovat, že myšlenka rovnosti národů a kultur v rámci integrované Pan-Evropy byla

⁴⁵ Primární právo Evropské unie tvoří především zřizovací mezinárodní smlouvy (Pařížská smlouva, Římské smlouvy, Maastrichtská smlouva) a akty je revidující (Jednotný evropský akt, Amsterodamská smlouva, Niceská smlouva a Lisabonská smlouva).

⁴⁶ Richard Mikuláš hrabě Coudenhove-Kalergi (16. 11. 1894 - 27. 7. 1972) rakouský šlechtic s československým občanstvím, spisovatel, politik a spoluzakladatel Panevropské unie.

⁴⁷ Tedy v době, kdy již existovala Evropská společenství.

zadušena nástupem nacionalistických hnutí v třicátých letech minulého století a pochopitelně i následnou 2. světovou válkou.⁴⁸

Druhá světová válka poznamenala v mnohých směrech vztahy mezi národnostmi i etniky a menšinami a majoritními skupinami v jednotlivých státech. Evropa byla v troskách, válečná zkáza se projevila prakticky ve všech zemích. Jeden z nejvýznamnějších historiků zaměřených na integrační procesy poválečné Evropy P. Gerbet hodnotí situaci po ukončení druhé světové válce takto: „*Evropa již nebyla střediskem světové moci; rovnováhu od této chvíle určovaly mimoevropské Spojené státy americké a poloevropský Sovětský svaz. Američané a Rusové se na konci války setkali na Labi a toto setkání symbolicky vymazalo Evropu. Tady již nešlo o úpadek tak jako mezi dvěma válkami, ale o zhroucení.*“⁴⁹

A právě tato situace vyburcovala myšlenky o nutnosti spolupráce a vytvoření unie zejména v prostoru západní Evropy, nejen z důvodů společné obnovy, ale též ze strachu před rozpínavostí stalinského Sovětského svazu.

Pokud bychom hledali výchozí bod skutečného evropského integračního procesu, neměli bychom přehlédnout projev Winstona Churchilla⁵⁰ v Curychu 19. září 1946. Tento významný britský, ale i světový politik se velmi překvapivě a neprávem dostává po ukončení války mimo klíčová jednání o uspořádání poválečného světa, ale pozdější vývoj prokázal, že zmíněný projev tehdy již opozičního politika, zasáhl do dalšího vývoje integračních myšlenek. W. Churchill (mimo jiné) prohlásil: „*Pokud se evropským zemím podaří sjednotit, jejich 300 až 400 milionů obyvatel zakusí prostřednictvím plodů společného dědictví prosperity, slávu a štěstí, jež nebudou omezovat žádné limity a hranice. Je zapotřebí, aby se evropská rodina, alespoň co možná největší část evropské rodiny, reformovala a znovu upevnila své svazky, tak aby se mohla rozvíjet v míru, bezpečí a svobodně [...].*“⁵¹

Zajímavým faktem, který doprovázel vstřícný krok W. Churchilla, byla absence Velké Británie na proklamovaném integračním procesu. Zároveň se také ukázalo, že na

⁴⁸ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 450 s. ISBN 80-246-0111-7, s. 27-29.

⁴⁹ Tamtéž, s. 41.

⁵⁰ Sir Winston Leonard Spencer-Churchill (30.1874 – 24. 1. 1965) britský politik, považován za jednoho z nejvýznamnějších státníků 20. století.

⁵¹ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 450 s. ISBN 80-246-0111-7, s. 41.

francouzsko-německé usmíření, které se mělo stát klíčové pro nastupující proces sjednocení, je ještě brzy. Válečné jizvy, především na francouzské straně byly ještě otevřené.

Nástup mnoha hnutí a koncepcí směřujících k sjednocení (především) západní Evropy lze však v mnohých případech hodnotit i jako reakci na zmíněné Churchillovo vystoupení. Byli to například evropští federalisté, prosazující organizaci sdružující evropské státy v rámci jedné silné struktury, s evropskou vládou, které by byly svěřeny skutečné pravomoci.

Zajímavou strukturou byla Evropská parlamentní unie, která sdružovala členy národních parlamentů, kteří byli nakloněni myšlence jednotné Evropy. Jejím zakladatelem nebyl v roce 1947 nikdo jiný, než Coudenhove-Kalergi, který se po ukončení války vrátil ze Spojených států do Evropy. Jeho cílem bylo vytvoření evropského shromáždění zvoleného prostřednictvím parlamentů jednotlivých zemí.⁵²

Další aktivity směřovaly do oblasti profesní a odborné, jednou z institucionálních realizací byla např. Rada průmyslových federací Evropy.

Bylo však jasné, že množství různě orientovaných hnutí a organizací přináší roztržičnost a veškeré důsledky všech těchto aktivit nepřinášely očekávaný efekt. Jako významný mezník lze tedy označit kongres v Haagu, který proběhl od 7. do 10. května 1948. Jedním z výstupů tohoto jednání bylo založení Evropského hnutí (Mouvement européen), které v dalším vývoji zastřešovalo a koordinovalo činnost zmíněného velkého množství integrujících subjektů. Čestnými předsedy Evropského hnutí byli zvoleni W. Churchill, Léon Blum (byl nahrazen Robertem Schumanem), Paul-Henri Spaak a Alcide de Gasperi.⁵³

Evropské hnutí si vzalo za cíl vymezit politické, ekonomické a technické problémy, které souvisely s integračním procesem Evropy. Po provedené analýze mělo následovat vypracování návrhů řešení a koncepce informování veřejnosti a vytváření evropského povědomí a sounáležitosti.⁵⁴

⁵² GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 450 s. ISBN 80-246-0111-7, s. 43.

⁵³ Tamtéž, s. 45-46.

⁵⁴ Tamtéž, s. 46.

3.2 Významné vybočení – vznik Rady Evropy

Z hlediska budoucího společenství národů s rozličnou tradicí a kulturou (a tedy i z pohledů cíle této závěrečné práce), je důležité, že se v této fázi hovoří pouze o společné historii a budoucnosti Evropy a veškerá národnostní specifika jdou společně s jakýmkoliv prvky nacionalismu do pozadí. Další integrační trendy, které byly směřovány do oblasti hospodářské a obranné přinášely úzké propojení evropských států se Spojenými státy americkými, což na jedné straně mnohé státy braly jako nezbytné, na druhé straně však cítily, že idea jednotné Evropy se dostává na vedlejší kolej. Proto je velmi příznivě přivítána myšlenka čistě evropské spolupráce na úrovni politické a parlamentní. Jednalo se o ustavení Evropského shromáždění, které je záhy transformováno na instituci s názvem Rada Evropy.⁵⁵

Statut Rady Evropy podepsala desítka západoevropských zemí 5. května 1948. Následovaly další země Evropy, vyjma socialistického bloku a Finska, které bylo tehdy pod silným vlivem Sovětského svazu. Země východního bloku se staly členy tohoto společenství následně po té, co prošlo jejich zřízení demokratickými změnami na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století. Česká republika se stala členem 30. června 1993. V současnosti má Rada Evropy 47 členských států a několik zemí se speciálním statusem. Sídlo této organizace je ve francouzském Štrasburku a bylo vybráno jako určitý symbol německo-francouzského usmíření.⁵⁶

„Cílem Rady Evropy je vytvoření společného demokratického a právního prostoru, který zaručuje dodržování lidských práv, demokracii a respektování zákonů.“⁵⁷

Mezi nejvýznamnější organizační složky Rady Evropy patří:

- **„Výbor ministrů** (*Committee of Ministers*) - rozhoduje, skládá se z ministrů zahraničních věcí nebo zástupců členských států při Radě Evropy,
- **Parlamentní shromáždění** (*Parliamentary Assembly*) – má pouze poradní funkci a zasedají v něm delegace parlamentů členských států,

⁵⁵ GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 450 s. ISBN 80-246-0111-7, s. 63-64.

⁵⁶ *Rada Evropy*. In: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: mezinárodní vztahy [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/rada_evropy/

⁵⁷ *Rada Evropy*. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

- **Kongres místních a regionálních orgánů** (*The Congress of the Council of Europe / Congress of Local and Regional Authorities of Europe*) – složený ze zástupců územní samosprávy členských států. Jedná se o poradní orgán Rady Evropy,
- **Komisař pro lidská práva** (*Commissioner for Human Rights*),
- **Sekretariát** – řídí činnost Rady Evropy. V čele stojí **generální tajemník (Secretary General)**, který zároveň reprezentuje Radu Evropy navenek,
- **Evropský soud pro lidská práva** (*European Court of Human Rights*) – dohlíží na dodržování Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁵⁸

Základem financování Rady Evropy jsou příspěvky od členských zemí. Výše příspěvku závisí na počtu obyvatel a ekonomické síle členského státu. Například finanční příspěvek České republiky byl pro rok 2013 stanoven ve výši 2 440 949 Kč.⁵⁹

Je nezbytné zdůraznit, že Rada Evropy není součástí později vzniklých Evropských společenství a Evropské unie. I v současnosti jsou to dvě paralelně působící mezinárodní organizace, které jsou si sice podobné ve svých cílech i postupech, ale z pozice mezinárodního práva i členských států jsou vnímány jako samostatné subjekty.

Přesto bylo nutné v této diplomové práci zmínit tento subjekt. Zatímco integrační proces v Evropě, který vyústil v Evropská společenství, měl téměř výhradně hospodářský a obranný podtext, při formování Rady Evropy byla např. zcela vynechána otázka obrany, avšak již od počátku byla pozornost zaměřena na lidská práva a svobody. Řada dokumentů, které vzešly z Rady Evropy, se staly legislativní oporou evropského multikulturalismu. Ten se stal stěžejní doktrínou evropského integračního procesu, který byl následně realizován v rámci Evropských společenství respektive Evropské unie. Mezi tyto dokumenty patří např.:

- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (vstoupila v platnost r. 1953);
- Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (vstoupila v platnost roku 1998).⁶⁰

⁵⁸ Rada Evropy. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2010. 142 s. ISBN 978-80-87284-05-6, s.107-109.

Na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod byl v roce 1959 zřízen Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku, který je mezinárodní justiční organizací s kompetencí řešit porušování ustanovení, která jsou součástí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a na ní vázaných 12 opčních protokolů. Kompetence v této oblasti nepřevzal později vzniklý Evropský soudní dvůr⁶¹. Lze říci, že dnes obě instituce působí vedle sebe nezávisle s rozdílným rozsahem úkolů a kompetencí, přičemž problematika menšin a odlišných kultur je z pohledu lidských práv řazena do působnosti Evropského soudu pro lidská práva.⁶²

Jedním z osvědčených nástrojů vytvořených Radou Evropy je **Evropská nadace mládeže** (European Youth Foundation, EYF). Jedná se o grantový program, který byl založen v roce 1972 s cílem zajišťovat finanční podporu mládežnickým aktivitám v Evropě. Roční rozpočet tohoto institutu dosahuje 3 miliónů €. Tyto prostředky mají podpořit spolupráci mezi mladými lidmi v Evropě.

O finanční podporu mohou požádat nevládní mládežnické organizace, případně taková nevládní uskupení, která se do činnosti zaměřenou na mládež zapojují. Mezi podporované aktivity patří:

- „vzdělávací, sociální, kulturní a humanitární aktivity evropského charakteru;
- činnosti zaměřené na posílení míru a spolupráce v Evropě;
- aktivity zaměřené na podporu užší spolupráce a lepšího porozumění mezi mladými lidmi v Evropě, zejména v oblasti rozvoje výměny informací;
- činnosti zaměřené na podporu vzdělávání a společenského rozvoje v Evropě a v rozvojových zemích;
- realizace výzkumů a zpracování studií a dokumentace zaměřených na mládež.“⁶³

Jednou z předností tohoto finančního nástroje je solidně realizovaný interkulturální marketing. Výborně fungují webové stránky, které vykazují aktuálnost i přehlednost poskytovaných informací, včetně dalších významných odkazů. Nalezneme zde také

⁶¹ Vstoupením Lisabonské smlouvy v platnost došlo k přejmenování na Soudní dvůr Evropské unie.

⁶² SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2010. 142 s. ISBN 978-80-87284-05-6, s.109.

⁶³ *European Youth Foundation: EYF*. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: http://www.eyf.coe.int/fej/portal/media-type/html/user/anon/page/FEJ_presentation. Vlastní překlad.

internetový The EYF Newsletter⁶⁴, kde jsou přístupny informace o podmínkách pro poskytnutí grantu a příkladech dobré praxe atd.

V souvislosti s tématem této diplomové práce je důležité zjištění, že Rada Evropy jako významný subjekt mezinárodního práva je významným aktérem při vytváření pozitivních vztahů v kulturně pluralitní společnosti na evropském kontinentu. Jednak přispívá svými dokumenty k ujasnění práv menšin a tím vytváří podmínky pro vznik právních norem na úrovni celoevropské (nařízení a směrnice Evropské unie) i národní (antidiskriminační zákony), jednak se stává iniciátorem aktivit, které pomáhají vytvářet kvalitní interkulturní vztahy mezi občany či neziskovými organizacemi v Evropě.

3.3 Interkulturalismus v rámci společenství

Samotný vznik Evropských společenství a Evropské unie předpokládal, že v rámci integračního procesu dojde k vzájemnému propojení kultur jednotlivých národů zcela automaticky. Jak již bylo zmíněno, v počáteční fázi integračního procesu v Evropě byly dominantní cíle bezpečnostní (zabránit vzniku dalšího válečného konfliktu) i ekonomické. V dalších etapách rozšiřování Evropských společenství však bylo nutno přihlížet ke kulturním specifikám nových členů. Multikulturalismus se stal jedním z nejvýznamnějších aspektů samotného integračního procesu.

První etapou integračního procesu, který směřoval ke vzniku Evropských společenství a následně Evropské unie bylo vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO, ECSC⁶⁵). Nejvýznamnějším krokem pro vznik této nadnárodní organizace a v podstatě i pro celý proces sjednocování Evropy byla tzv. Schumanova deklarace (Schumanův plán) z 9. května 1950⁶⁶.

Ačkoliv byl projekt velmi pečlivě připravován a diskrétně předem prodiskutován s americkou diplomacií, byli účastníci tiskové konference na ministerstvu zahraničních věcí v Paříži zmíněného dne velice překvapeni. Ministr zahraničí Robert Schuman

⁶⁴ *EYF Newsletter*. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/documentation>

⁶⁵ ECSC – European Coal and Steel Community

⁶⁶ V návaznosti na tuto událost je 9. květen vyhlášen jako Den Evropy.

přednesl deklaraci francouzské vlády o vytvoření společenství, které sjednocovalo těžbu uhlí a ocelářský průmysl Francie a Německa, přičemž se počítalo se zapojením dalších zemí Evropy – v první fázi Itálie, Belgie, Nizozemska a Lucemburska. Cíle byly jednoznačné: společná vzájemná kontrola těžkého průmyslu měla zabránit novému válečnému konfliktu, dalším (neméně významným aspektem), bylo zahájení vzájemné hospodářské spolupráce, která měla vyvést západní Evropu z poválečných ekonomických problémů. Dokument se vyznačoval striktním vymezením problematiky a jasně stanovenými kroky pro vznik společenství.⁶⁷

Ani vznik dalších evropských společenství nepřinesl v oblasti interkulturních vztahů žádné výraznější změny. Hlavním důvodem bylo, že 27. března 1957 podepisují tytéž členské státy⁶⁸, které stály u zrodu Evropského společenství uhlí a oceli, Římské smlouvy. I přes zájem Velké Británie k dalšímu rozšíření počtu členských zemí nedošlo. Důvodem bylo striktní veto francouzského prezidenta Ch. de Gaullea, který do konce svého života bránil přistoupení Spojeného království.

Proces rozšiřování byl zahájen až v roce 1973, členy Evropských společenství se stává Velká Británie a Irsko. Vycházejí ze zkušeností i dalších etap, ve kterých počet členských zemí postupně narůstal, lze konstatovat, že proces rozšiřování neshledal větších problémů. Určitý zlom nastal v období, kdy se hranice Evropské unie posunuly na Balkánský poloostrov. Tato část Evropy se v posledních desetiletích stala ohniskem etnických konfliktů (země bývalé Jugoslávie) a zároveň je oblastí s největšími sociálními problémy. Přistoupení Rumunska do Evropské unie v roce 2007 přineslo první výrazný konflikt různých národních kultur, který se týkal členských zemí⁶⁹ (o tomto problému se bude v práci psát později).

Postupná integrace v hospodářské oblasti přináší též změny, které můžeme hodnotit i jako významný prostředek pro vytváření interkulturních vztahů, i když tato otázka nepatřila mezi prioritní cíle. Jedním z takových příkladů je podepsání **Schengenské dohody** (1985) a následné **Úmluvy k provedení Schengenské dohody** (1990).

⁶⁷ LACINA, Lubor a Jan OSTŘÍŽEK. *Učebnice evropské integrace*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Barrister, 2011, 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0, s. 28-31.

⁶⁸ Francie, Německo, Itálie, Nizozemsko, Belgie a Lucembursko. Pozn. autorky.

⁶⁹ *Západ se brání přílivu Romů z Bulharska a Rumunska. Blokuje Schengen*. In: iDNES.cz: Zprávy [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nemecko-a-britanie-zablokuje-bulharum-a-rumunum-schengen-pe6/zahranicni.aspx?c=A130304_192107_zahranicni_pul

26 členských zemí již tyto dohody podepsalo, 24 z nich jsou již součástí tzv. **Schengenského prostoru**, což je ta část Evropské unie, ve které byly zrušeny veškeré kontroly a omezení na hranicích mezi těmito členskými zeměmi.

V Evropské unii je volný pohyb osob navíc žádoucím jevem, a dokonce kodifikován jako právo pro občany členských států Evropské unie.

„Jde o sdružení evropských států, které se mezi sebou dohodly na společném cíli – zrušení kontrol osob na vnitřních hranicích včetně letišť a přístavů, sladění vízové a azylové politiky a založení společného pátracího a informačního počítačového systému (SIS – Schengen Information System) na pomoc v boji proti kriminalitě a drogám. Kontroly na vnějších hranicích (se třetími zeměmi) samozřejmě zůstaly zachovány.“⁷⁰

Schengenské dohodě však předcházela ještě dohoda Saarbrückenská z roku 1984. Byla vytvořena mezi Francií a Německem na základě protestů vznášených od řidičů kamionů, kteří si stěžovali na příliš dlouhá zdržení vznikající na hranicích těchto dvou států. K Francii a Německu se připojila Belgie, Nizozemsko a Lucembursko a ve vesnici posledního zmíněného státu došlo 14. června 1985 k podepsání první Schengenské dohody, což ve výsledku znamenalo, že od následujícího dne mohla auta projíždět přes hranice nižší rychlostí a konaly se pouze namátkové kontroly, které byly postupně zrušeny úplně. V následujících letech se k dohodě začaly připojovat další státy. Česká republika se součástí schengenského prostoru stala 21. prosince 2007 společně s dalšími osmi státy.⁷¹

Specifické podmínky upravující cestování a pohyb osob má na základě Amsterodamské smlouvy z roku 1997 vyjednané Spojené království a Irsko. V těchto zemích probíhá nadále kontrola osob, která u občanů členských zemí Evropské unie obnáší kontrolu dokladů. U ostatních občanů mohou probíhat i jiné kontroly.

Schengenská prováděcí úmluva, která byla podepsána v roce 1990 signatářskými státy Schengenské dohody a vstoupila v platnost 26. března 1995, stanovila určitá pravidla,

⁷⁰ LACINA, Lubor a Jan OSTŘÍŽEK. *Učebnice evropské integrace*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Barrister, 2011, 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0, s. 56.

⁷¹ *Schengenské dohody*. In: SAGIT [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=eu_258.htm

která se vztahují k překračování hranic, politice udělování víz a azylů, policejní spolupráci mezi státy a právní pomoci v trestních věcech.⁷²

„Nejdůležitější opatření Schengenských dohod zahrnují:

- přesunutí kontrol na vnější hranice a společné stanovení podmínek pro jejich překračování,
- oddělení odbavování cestujících schengenského prostoru,
- harmonizace podmínek pro vstup a udělování krátkodobých víz, stanovení pravidel žádosti o azyl,
- koordinace za účelem ostrahy vnějších hranic (jednotný výcvik personálu),
- povinné ohlašování státních příslušníků třetích zemí, kteří cestují z jednoho členského státu do druhého,
- zavedení práva a podmínek přeshraničního sledování a pronásledování osob,
- posílení spolupráce trestních soudních orgánů úpravou pružnější extradice (vydávání občanů jednoho členského státu pro stíhání v jiném členském státu, v němž se dopustil trestného činu).“⁷³

Všechny země Evropské unie přistoupily na základní dokumenty mezinárodního práva, mezi které patří oblasti soužití různých kultur.

Stejná práva a podpora kulturní rozmanitosti jsou zapracovány do základních dokumentů Evropské unie. V Lisabonské smlouvě (Smlouvě o fungování Evropské unie) je kromě jiného doslovně uvedeno: „Unie přispívá k rozkvětu kultur členských států a přitom respektuje národní a regionální různorodost a zároveň zdůrazňuje společné kulturní dědictví.“⁷⁴

Tato velmi obecná proklamace je dále rozpracována v poměrně diskutovaném a připomínkováném dokumentu **Listina základních práv Evropské unie**⁷⁵. Při přípravě Lisabonské smlouvy se původně předpokládalo, že tato Listina bude součástí Smlouvy o fungování Evropské unie. Nakonec však byla vyhlášena jako samostatný

⁷² LACINA, Lubor a Jan OSTŘÍŽEK. *Učebnice evropské integrace*. 3., přepracované a rozšířené vydání. Brno: Barrister, 2011, 468 s. ISBN 978-80-87474-31-0, s. 58.

⁷³ Tamtéž, s. 58-59.

⁷⁴ Lisabonská smlouva: Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvě o fungování Evropské unie. In: *Úřední věstník Evropské unie*. Brusel: EK, 9. 5. 2008, C115, Svazek 51. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-lisabonska-smlouva.aspx>, čl. 167, odst. 1.

⁷⁵ U tohoto dokumentu je často používán též název Charta základních práv.

dokument, přičemž jako dokument primárního evropského práva má stejnou právní jako základní smlouvy.

4 ANALÝZA KLÍČOVÝCH PROBLÉMŮ INTERKULTURNÍCH VZTAHŮ V EVROPSKÉ UNII

Tato část diplomové práce je zaměřena na vymezení základních problémů vztahů mezi odlišnými kulturami v souvislosti s rozvojem spolupráce v integrované Evropě a to na úrovni evropských správních institucí, mezinárodních organizací, podniků či vědeckých týmů. Zároveň budou vyhodnoceny dosavadní postupy řešení těchto problémů a vytyčeny nové cesty zajišťující další pozitivní vývoj interkulturních vztahů. Jednou z otázek, na které je zaměřena pozornost v této části práce, je efektivnost aplikace marketingových nástrojů a metod. Lze v této oblasti hovořit o jasně vymezeném interkulturním marketingu vybaveném vlastním specifickým souborem metod a nástrojů?

Jedním z důvodů opomíjení specifík národních kultur je samotný princip existence Evropských společenství resp. Evropské unie. Jejich vznik vnesl do mezinárodního práva nový prvek **nadnárodní (supranacionální) organizace**. Znamená to, že členské země přenesly část své suverenity na instituce Společenství. V rozhodovacích procesech mohou být přijímány závazné právní akty i na úkor menšiny.⁷⁶

Zajisté je nutno vyjít ze skutečnosti zda je problém interkulturální problematiky v každodenní praxi Evropskou unií resp. jejími institucemi vůbec vnímán. V současné době je spíše pozornost zaměřena na otázku imigrační politiky, přítomnost odlišných etnických a náboženských skupin žijících na území členských zemí. Tato problematika se však týká multikulturalismu. Zde je klíčovou otázkou sladění činnosti kulturně pluralitních týmů při rozmanitých činnostech v oblasti výzkumu a vědy, výroby a obchodu, vzdělávání a kultury atd.

⁷⁶ SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978-808-7284-056, s. 93.

4.1 Jazykové bariéry

Jedním ze základních předpokladů interkulturní komunikace (a komunikace vůbec) je společné zvládnutí jazyka coby jednotného komunikačního prostředku. Je nutno upozornit na skutečnost, že Evropská unie nezná pojem „oficiální“ nebo „služební“ jazyk. Jednání všech klíčových evropských institucí jsou tlumočena do všech jazyků zemí Unie. Na druhou stranu není pochopitelně možné, a není také cílem, aby občan Evropské unie mimo tyto orgány zvládal jazyky národů, které jsou sdruženy v integrované Evropě.

V rámci firemní, vědecké, vzdělávací, bezpečnostní a další spolupráce, která se často odehrává i v rámci Evropské unie na bilaterální úrovni je nezbytné, aby zástupci obou strany v nejlepším případě ovládali jazyk partnera, nebo alespoň jednoho z účastněných, případně jazyka, který má v dané oblasti univerzální charakter (např. v oblasti vědy angličtina, v právní problematice francouzština).⁷⁷

V této oblasti, zejména u nově přistupujících států z bývalého východního bloku, byly a mnohdy setrvávají značné problémy. Vrcholné orgány Evropské unie si tuto situaci plně uvědomují a tak se stalo jazykové vzdělávání (coby součást reformovaného systému vzdělávání) jednou z priorit strategického dokumentu Europe 2020.

Současný předseda Evropské komise José Manuel Barroso charakterizuje novou strategii Europe 2020 jako strategii, jejímž cílem je v následující dekádě dosáhnout nového růstu. Je snahou vytvořit inteligentní a udržitelnou ekonomiku, která podporuje sociální začleňování. Proto bylo stanoveno pět náročných cílů, které se týkají zaměstnanosti, inovací, vzdělávání, sociálního začleňování a změny klimatu a energetiky. Ty by měly být dosaženy do roku 2020. Splnění cílů Evropské unie bude závislé na úspěchu národních strategií.⁷⁸ V návaznosti na takto stanovené obecné cíle strategie Europe 2020 byl v roce 2012 odstartován program Rethinking Education (Přehodnocení vzdělávání), ve kterém jazykové vzdělávání hraje klíčovou roli. Jeho cíle byly shrnuty do následujících bodů:

⁷⁷ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 78-79.

⁷⁸ *Evropa 2020*. In: Evropská komise [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/index_cs.htm

- „Zvyšování jazykových kompetencí dětí, mládeže a dospělých podpoří mobilitu pracovníků a studentů a přinese zlepšení zaměstnatelnosti evropské pracovní síly. Proto budou lepší jazykové kompetence významným prostředkem k dosažení cílů strategie růstu a zaměstnanosti v rámci strategie Europe 2020.
- Užitečnost jazykových znalostí by se měla odrážet v reálném životě, zejména v souvislosti s potřebami trhu práce. To platí jak pro národní i evropský trh práce i činnost podniků, které v Evropské unii působí na mezinárodní úrovni. Špatné jazykové znalosti jsou vážnou překážkou pro získávání profesních příležitostí v zahraničí a ve firmách nebo organizacích působících na mezinárodní úrovni.“⁷⁹

Pro stanovení dalších kroků vedoucích ke zkvalitnění jazykové výuky bylo nezbytné provést analýzu stávajícího stavu. Významným nástrojem se stal program Evropské komise **European Survey on Language Competens (ESLC)**. Cílem je zjištění úrovně znalostí prvních a druhých jazyků na konci nižšího sekundárního vzdělání (ISCED 2).⁸⁰ Pomocí doplňujících dotazníků pro studenty a pedagogy se postupně utváří obraz o postojích a očekávání, které provázejí výuku cizích jazyků. Zjištěné údaje jsou zpracovávány do sborníku **Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropské unii**.⁸¹

Jedním ze sledovaných faktorů je počátek zahájení povinné výuky prvního a druhého cizího jazyka v jednotlivých zemích Evropské unie.

V Evropě se žáci obvykle musí začít učit cizí jazyk ve věku 6 až 9 let. V Belgii (v německy mluvícím společenství) jsou žáci dokonce ještě mladší a svůj první cizí jazyk se začínají učit v preprimárním vzdělávání ve 3 letech. Mnoho zemí v nedávné době zavedlo reformy, které umožňují začít se učit cizí jazyk v nejranějším věku. Od školního roku 2004/05 do školního roku 2009/10 pokleslo procento žáků, kteří se v primárním vzdělávání neučili cizí jazyk, z 32,5 % na 21,8 %. Stojí však za zmínku, že

⁷⁹ *Languages: Supporting language diversity in Europe*. In: European Commission [online]. [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/languages/policy/strategic-framework/rethinking-education_en.htm. Vlastní překlad.

⁸⁰ Podle Mezinárodní klasifikace vzdělání (ISCED) této úrovni odpovídá v České republice především druhý stupeň základní školy, 1. – 4. ročník osmiletých gymnázií, 1. – 2. ročník šestiletých gymnázií a 1. – 4. ročník osmiletých konzervatorií.

⁸¹ V současné době je k dispozici 2. knižní vydání z roku 2008 a stručná verze z r. 2012.

i když se věk žáků, kteří se začínají učit cizí jazyk, snížil, časová dotace se nijak výrazně nezvýšila. Časová dotace stanovená pro výuku cizích jazyků je totiž ve srovnání s jinými předměty poměrně nízká.⁸²

Během povinného vzdělávání je ve většině evropských zemí pro všechny žáky povinné osvojování dvou cizích jazyků po dobu aspoň jednoho roku. Bylo zjištěno, že ve školním roce 2009/10 se v zemích Evropské unie učilo dva nebo více cizích jazyků průměrně 60,8 % žáků nižšího sekundárního vzdělávání (ISCED 2). Znamená to oproti školnímu roku 2004/2005 nárůst o 14,1 %.

Porovnáme-li situaci na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání, naprostá většina států vykazuje výrazný rozdíl mezi procentním podílem žáků, kteří se učí dva nebo více cizích jazyků ve všeobecném vzdělávání (gymnázia apod.) - 59,4 % a v předprofesním/odborném vzdělávání (odborné školství) - 39,4 %.⁸³

Existuje řada aktivit, které vedou k prohlubování znalostí jazyka žáků středních a vysokých škol, mnohé jsou i na komerční bázi. Je možno si zakoupit kvalitní prázdninové jazykové kurzy v lukrativních místech Evropy, či krátkodobou jazykovou výuku na některé z prestižních škol.

S prohlubováním jazykových znalostí též počítá program Evropské unie Erasmus, o kterém se píše v navazujících částech této práce.

4.2 Interkulturní vztahy v terciálním vzdělávání a vědě v Evropské unii

Okruhy problémů, jak byly v rámci interkulturního marketingu vymezeny již v předešlé části práce, se v konkrétnější podobě promítají prakticky do všech oblastí interkulturální interakce. Narážejí na ně ve svých mezinárodních týmech zdravotníci, ekologové, dopravci, ekonomové a další specialisté.

⁸²EACEA. *Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě v roce 2012*. Brusel: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012. 8 s. ISBN 978-92-9201-462-9, s. 2.

⁸³Tamtéž, s. 2.

Jednou ze zajímavých oblastí kooperace v kulturně pluralitních týmech je oblast vědy, která je úzce provázána s terciálním (vysokým) školstvím.

Již období zakládání prvních evropských univerzit v 12. a 13. století se vyznačovalo tím, že jak studenti, tak i jejich pedagogové udržovali kontakty v rámci celé Evropy a rozšiřovali vědecké informace přes hranice jednotlivých regionů. Věda, jakožto oblast vymezená pro získávání vědomostí a kooperaci mezi vědci je již v této době orientována velmi mezinárodně.

V současné době, kdy probíhá internacionalizace celé řady životních a společenských oblastí se výrazně rozšířila spolupráce mezi lidmi z velmi rozličných kultur. V souvislosti s nárůstem různých forem kooperace vzrůstá zájem o interkulturní tréninky a semináře, které by měly pomoci účastníky směřovat na kontakty s představiteli jiné kultury, na pobyt v kulturně odlišném prostředí.

Autoři I. Nový a S. Schroll-Machl upozorňují (na základě řady vlastních i jiných publikovaných studií) na zajímavou skutečnost. V praktické mezinárodní vědecké spolupráci se tyto trendy neuplatňují. Zájem vědců o specifickou přípravu na spolupráci se zahraničními partnery je minimální. Snad je to tím, že vědci působící v oblasti věd přírodních i společenských se domnívají, že vědecké jednání a spolupráce fungují podle univerzálních pravidel a nepodléhají žádným kulturně specifickým vlivům.⁸⁴

Část vědců je tak silně orientována na předmět svého bádání, že okolní svět nevnímá a běžné problémy běžného života a okolního světa prakticky neřeší. S určitou nadsázkou, vědec, který si není schopen sám nakoupit v samoobsluze v Praze, nebude vnímat specifika kulturního prostředí v Paříži. Jeho pozornost bude zaměřena na kvalitní vybavení laboratoře na univerzitě a myšlení bude zaměstnáno tím, co vše se dá na těch přístrojích dokázat.

K určité univerzálnosti mezinárodní vědecké spolupráce přispívá volba anglického jazyka jako společného dorozumívajícího prostředku i aplikace metod plánování výzkumu, jeho realizace, vyhodnocování i prezentace výsledků, které evropští výzkumníci přebírají převážně od svých amerických kolegů. „*Lze konstatovat, že se celosvětově prosadila obecná vědecká kultura, která – i když pod silnou dominancí*

⁸⁴ NOVÝ, Ivan a SYLVIA SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 158.

kultury evropské a angloamerické – vytvořila celosvětově uznávaný, pro vědeckou práci globálně instruktivní, organizující, hodnotící a strukturující systém.“⁸⁵

Zmínění experti v oblasti interkulturní komunikace však s odvoláním na řadu studií analyzujících činnost a výstupy mezinárodních vědeckých týmů však upozorňují, že se na poli vědy nejedná vždy o ideální stav, který bychom mohli na základě předchozí citace předpokládat. Nebývá řídkým jevem, kdy zapojení vědci pocítují, že si se svými kolegy odjinud ne zcela rozumí a někdy si i stěžují, že multikulturální složení týmu brzdí efektivitu vědecké práce. Jako příklad je zde uvedena kooperace francouzských a německých vědeckých pracovníků. Na základě analýzy lze konstatovat, že ve všech fázích výzkumné činnosti se přístup zástupců výrazně lišil. Tyto studie přinášejí též významné zjištění, které lze aplikovat prakticky ve všech oblastech interkulturních vztahů v Evropské unii: Geografická blízkost nezaručuje blízkost či dokonce shodu kulturní orientace.⁸⁶

Třebaže špičkoví vědečtí experti, kteří se zapojují do mezinárodní odborných týmů, ovládají anglický jazyk na solidní úrovni, ne vždy je komunikace prostřednictvím tohoto mnohdy propůjčeného jazyka optimální. Zatímco samotná odborná terminologie je jednoznačně vymezena a formulace vědeckých postulátů se obejde bez podmiňovacích způsobů předminulého času, mohou nastat situace, kdy zprostředkující jazyk nestačí. Při vyjadřování pochybností, či hodnocení v průběhu projektu se nepodaří zcela vystihnout pocitovou stránku věci, vlastní postoje apod. Zde může hrát významnou roli znalosti významu neverbální komunikace svých zahraničních kolegů, což je také jedna ze schopností interkulturní komunikace (jak bylo též zmíněno v předchozím textu).

Je jasné, že v oblasti interkulturní vědecké spolupráce, coby součásti integračních procesů je nutno vykonat ještě mnoho práce. Avšak již bylo zmíněno, vědci odmítají ztrácet čas interkulturními tréninky a semináři – oni mají před sebou cíle své vědecké činnosti a specifické problémy odlišných kultur se snaží přehlížet.

Pokud se tedy vědci vzpírají zapojování do interkulturních tréninků, je nutno hledat jiné cesty. Zbývá tak jediné, ale velmi efektivní řešení: co tedy začít tam, kde se profil

⁸⁵ NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6, s. 164-165.

⁸⁶ Tamtéž, s. 158-159.

současného vědeckého pracovníka začíná utvářet. Proto je v Evropské unii věnována výrazná pozornost interkulturní výchově na univerzitách, především za podpory přeshraniční mobility studentů a pedagogů. Dokonce se hovoří o evropském vysokoškolském prostoru, jehož myšlenky jsou propracovány v rámci projektu **Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání** (The European Higher Education Area, EHEA).

V prvé řadě bylo nutné sjednotit hodnocení výstupů vysokoškolského vzdělávání v jednotlivých členských zemích. Důvodem bylo uznání splnění podmínek pro případné navazující studium v jiné zemi Evropské unie i pro odpovídající pracovní zařazení na evropském trhu práce. Takovým nástrojem se stal **Evropský kreditní systém** (ECTS - European Credit Transfer System) a byl zaveden na základě Boloňských dohod z roku 1999. Cílem je sjednotit a integrovat vysokoškolský systém v Evropské Unii tak, aby byl objektivně srovnatelný.⁸⁷

V Bruselu se sešli 25. dubna 2012 ministři školství a vzdělávání členských zemí, aby projednali význam vysokoškolských reforem pro další hospodářský a sociální vývoj Evropské unie. Evropská komisařka pro vzdělávání, kulturu, mnohojazyčnost a mládež Androulla Vassiliou⁸⁸ na podporu EHEA mimo jiné uvedla:

*„Není pochyb, že projekt Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání úspěšně sbližuje vysokoškolské systémy jednotlivých zemí. Je však třeba jít ještě dál a reformovat vysokoškolské vzdělávání tak, aby přinášelo větší možnost pro naše mladé lidi, a stalo se tak klíčovým nástrojem snahy o překonání krize.“*⁸⁹

Eurokomisařka dále upozorňuje na nezbytnost reforem v Evropě, které budou nasměrovány na uvolnění vysokoškolského potenciálu coby nástroje utvářejícího budoucnost Unie. Jako cíl je třeba stanovit fungujícího **Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání**, ve kterém budou vytvořeny podmínky pro vzdělávání

⁸⁷ *Evropský kreditní systém*. In: Mendelova univerzita v Brně [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://ects.mendelu.cz/cz/information_institution/ects_credit

⁸⁸ Androulla Vassiliou – kyperská politička, která od roku 2008 zastávala funkci komisařky EK se zodpovědností za oblast zdraví, od r. 2010 její úkoly směřují do oblastí vzdělávání, kultury, mnohojazyčnosti a mládeže.

⁸⁹ *Higher education reform key for jobs and growth, Bologna Process Ministers are told*. In: Europa.eu: European Commission - Press release [online]. 25. 4. 2012. Brussels [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-394_en.htm

a získávání dovedností, které vyžaduje trh práce, vyvolá inovační procesy a vyřeší uznávání akademických kvalifikací.⁹⁰

Praxe prokázala, že jednou z významných cest vedoucích k vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání je spolupráce jednotlivých vysokoškolských zařízení a přeshraniční mobilita studentů.

Významným krokem bylo vytvoření **Sítě Eurydice** (The Eurydice Network), která analyzuje a dále poskytuje informace o evropských vzdělávacích systémech a politikách. V roce 2013 ji tvořilo 40 národních oddělení ve 36 participujících zemích (členské země Evropské unie, země ESVO⁹¹ a státy bývalé Jugoslávie). Řídícím a koordinačním orgánem sítě je **Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast** (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) se sídlem v Bruselu, která předkládá návrhy na její studie a vytváří pravidelné databáze.⁹²

Konkrétními marketingovými výstupy Eurydice jsou:

- Eurypedia – elektronická encyklopedie evropských národních vzdělávacích systémů (funguje na principu podobném Wikipedii), obsahuje snadno porovnatelné a aktuální popisy struktur 40 národních systémů v anglické i ve vybraných národních modifikacích;
- Srovnávací studie – řeší otázky, které jsou součástí agendy evropské spolupráce ve vzdělávání, např. výuku jazyků, čtenářskou gramotností či financování školství;
- Ediční řada Klíčové údaje – překládá a komparuje významná data různých klíčových témat (jazykové znalosti atd.);

⁹⁰ *Higher education reform key for jobs and growth, Bologna Process Ministers are told.* In: Europa.eu: European Commission - Press release [online]. 25. 4. 2012. Brussels [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-394_en.htm

⁹¹ ESVO – Evropské společenství volného obchodu (EFTA - European Free Trade Association) mezinárodní společenství, které vzniklo v r. 1960. Sdružuje 4 evropské státy, které nejsou členy EU: Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko.

⁹² *Eurydice.* In: EACEA: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency [online]. [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

- Srovnávací údaje/Schémata – se zaměřují na strukturu a důležité prvky vzdělávacích systémů (organizace školního a akademického roku, vyučovací doba v povinném vzdělávání či platy pedagogických pracovníků).⁹³

Na podporu interkulturních aktivit zejména v oblasti terciálního vzdělávání byly v rámci Evropské unie vytvořeny různé grantové nástroje.

4.3 ERASMUS – nástroj pro interkulturní poznávání

Jak již bylo zmíněno výše, v samotných tvůrčích odborných týmech nebývá čas na aktivity, které pomáhají poznávat specifické rysy chování, postoje a zásady kolegů vycházející z odlišného kulturního prostředí. Výrazně se zde také projevuje neochota ztrácet čas takovými záležitostmi, neboť účastníci vědeckého kolektivu jsou zpravidla plně zaujati cíli daného projektu. Proto se zaměřila pozornost na vzdělávací fázi přípravy budoucích vědeckých pracovníků, tedy na fázi vysokoškolského studia. Postupně byly vytvářeny programy, jejichž prioritou bylo vzájemné poznávání studentů vysokoškolských zařízení v jiných zemích včetně prostředí, ve kterém žijí.

Jedním z nejvýznamnějších nástrojů podporujících vytváření interkulturních vztahů je program Erasmus, což je studentský výměnný program Evropské unie, který již existuje od konce osmdesátých let minulého století. Jeho cílem je zajistit výměnné pobyty studentů členských zemí Evropské unie na zahraničních univerzitách. Za podpory členských států Unie, mohou studenti i vysokoškolští pedagogové získávat zkušenosti na vysokých školách dle výběru místa i délky působení. Souběžně je takto zapojeno kolem 4 000 studentů, pokud délka jejich pobytu trvá alespoň tři měsíce, je tato aktivita zařazena do kvalifikačního hodnocení jednotlivce.⁹⁴

Název programu lze vyložit dvojím způsobem. Jednak je brán jako odkaz na významného evropského učenice Erasma Rotterdamského⁹⁵, jednak jej lze vnímat jako

⁹³ NAEP. *Eurydice: Porozumět vzdělávání v Evropě*. 1. vydání. Praha: DZS, NAEP, 2013, s. 4.

⁹⁴ *The Erasmus*. In: Erasmus Programme [online]. [cit. 2014-01-24]. Dostupné z: http://www.erasmusprogramme.com/the_erasmus.php

⁹⁵ Erasmus Rotterdamský (1469 -1536') holandský renesanční učenec.

zkratku upřesňujícího názvu programu European Community Action Scheme for the Mobility of University Students.

Cíle programu byly postupně upřesňovány, tak aby aktivity v něm zahrnuté odpovídaly co nejvíce současnému stavu Evropské unie (zejména po přistoupení bývalých socialistických zemí střední a východní Evropy) a možnostem vysokoškolských zařízení:

- „zlepšit kvalitu a zvýšit objem mobility studentů a zaměstnanců v rámci Evropy [...];
- zlepšit kvalitu a zvýšit objem multilaterální spolupráce mezi vysokoškolskými institucemi v Evropě;
- zvýšit úroveň transparentnosti a slučitelnosti kvalifikací vysokoškolského vzdělávání v Evropě;
- zlepšit kvalitu a zvýšit objem multilaterální spolupráce mezi vysokoškolskými institucemi a podniky v Evropě.“⁹⁶

Do tohoto programu se mohou zapojovat studenti a pedagogičtí pracovníci vysokých škol a vybraných vyšších odborných škol a škol, přičemž je institucionální zapojení charakterizováno takto:

- vysoké školy (veřejné i soukromé);
- vybrané typy vyšších odborných škol;
- konzervatoře;
- zprostředkovatelské organizace (konsorcia).

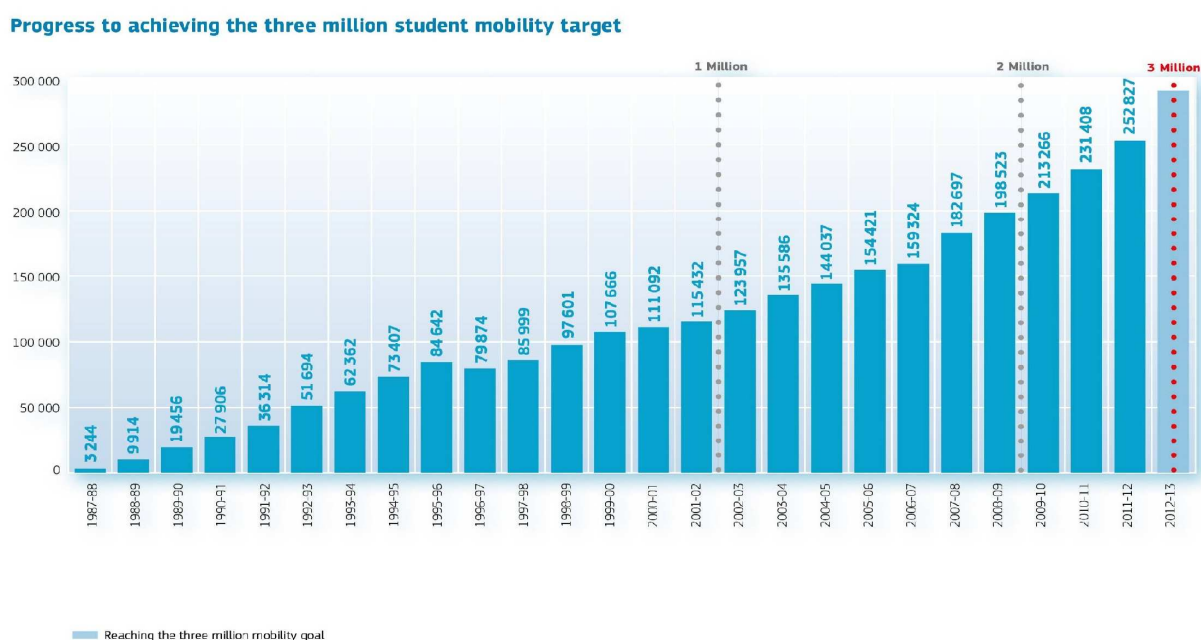
Základní podmínkou pro zapojení vzdělávacích organizací do programu Erasmus je přidělení **Erasmus University Charter** (EUC). V současné době jej získalo téměř 5 000 vysokoškolských institucí. Tento certifikát uděluje adresně přímo Evropská komise. Pro zprostředkovatelské organizace, které zajišťují pouze pracovní stáže je podmínkou

⁹⁶ Erasmus. In: NAEP: Národní agentura pro evropské vzdělávací programy [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.naep.cz/erasmus>

získání certifikátu *Erasmus Consortium Placement Certificate* (ECPC), který předělují Národní agentury⁹⁷.

Program Erasmus postupně nabýval důvěru jak mezi studenty, tak i mezi vysílajícími a přijímajícími organizacemi. Během čtvrtstoletí počet studentů narůstá. Tuto situaci prezentuje též následující graf.

Graf 1: Počet studentů, kteří se zapojili do programu Erasmus v období 1987/1988-2011/2012

Zdroj⁹⁸

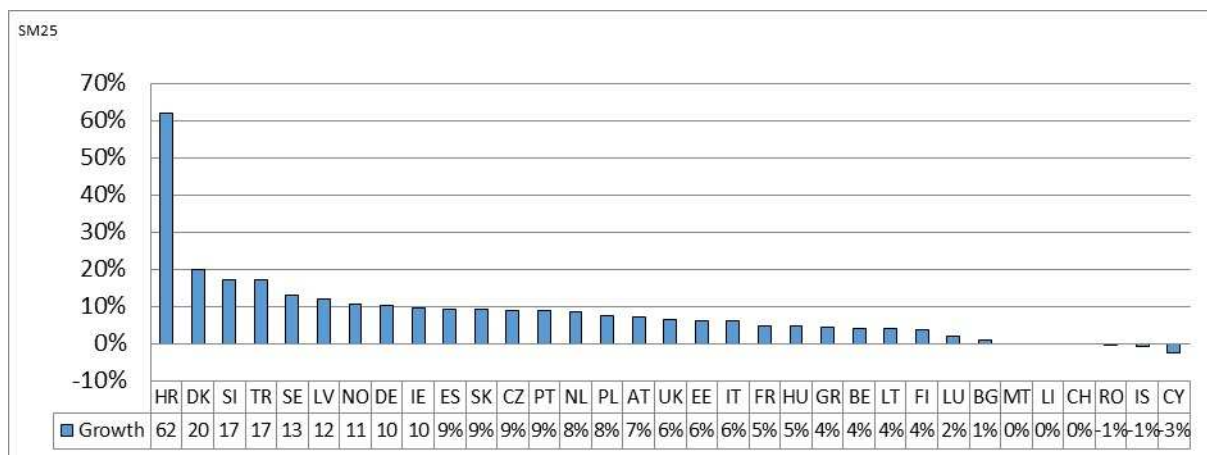
V roce 2013, tedy 26 let po zahájení programu dosáhl počet studentů, kteří se vydali na zkušenou do zahraničí počtu 3 milióny. Z každé z 32 zapojených zemí byl symbolicky vybrán jeden „třímiliontý“ student, jehož příběh byl pak následně prezentován na internetu.

Lze konstatovat, že v akademickém roce 2011/2012 došlo oproti roku předchozímu k nárůstu počtu studentů zapojených do programu Erasmus. Situaci prezentuje následující graf.

⁹⁷ V případě ČR Národní agentura pro evropské vzdělávací programy NAEP.

⁹⁸ *Program Erasmus 2011/2012 v číslech*. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

Graf 2: Vývoj počtu studentů zapojených do programu Erasmus podle vysílajících zemí (porovnáno období 2010/2011 a 2011/2012)

Zdroj⁹⁹

Jak vyplývá z předchozího grafického vyjádření zájem o program Erasmus, téměř ve většině zapojených států vzrostl. Nejvyšší nárůst počtu vyslaných studentů do zahraničí zaznamenalo Chorvatsko (+62 %), které se do programu zapojilo v roce 2009/10. Výrazné aktivity lze sledovat též u Dánska (+20 %), Slovinska a Turecka (v obou případech +17 %). V dalších jedenácti zemích nárůst přesáhl průměr 8,3 %.

Na druhou stranu trojice států (Rumunsko, Kypr a Island) zaznamenaly pokles v počtu studentů, kteří se v akademickém roce 2011/12 vydali za zkušenostmi do zahraničí.

Velmi zajímavé je porovnání počtu vyslaných studentů z jednotlivých zemí. Podle údajů Evropské komise první příčku zaujímá Španělsko (39 545 studentů), následuje Německo (33 363) a Francie (33 269). Španělsko bylo také v akademickém roce 2011/2012 nejoblíbenější cílovou zemí (39 300 studentů). Dalšími v pořadí byly Francie s 28 964 zahraničními studenty a Německo, kam přicestovalo 27 872 studentů. Je zajímavé, že například do Velké Británie přicestovalo dvakrát více studentů (25 760), než kolik jich s této země vyjelo do zahraničí (13 662). Na zahraniční pobyt vyslalo své studenty 3 189 vysokoškolských institucí, což oproti předchozímu roku představuje nárůst o 5 %.¹⁰⁰

⁹⁹ Program Erasmus 2011/2012 v číslech. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

¹⁰⁰ Tamtéž.

Aby se zahraniční studijní pobyty nestaly záležitostí pouze privilegovaných vrstev, bylo zapotřebí vytvořit systém finanční podpory výjezdů studentů formou speciálního stipendia. Stipendia programu Erasmus mají pokrývat část dodatečných nákladů spojených s pobytem v zahraničí a s cestou. Studenti v rámci programu Erasmus neplatí zahraniční hostitelské instituci školné. O tom, v jaké výši bude stanoveno měsíční stipendium, rozhoduje volba cílové země a typu mobility (kromě klasických studijních pobytů se jedná též o pracovní stáže studentů v podnicích či správních institucích v cizí zemi).¹⁰¹ Existuje však regulační opatření Evropské komise, které stanoví pro měsíční studentské stipendium strop, jehož výše se řídí životními náklady v každé přijímající zemi.

V jednotlivých zemích je systém nastaven tak, že Národní agentury přidělují prostředky těm vysokoškolským zařízením, které jsou do programu Erasmus zapojeny. Lze vymezit dva přístupy v procesu rozdělování těchto financí:

- poskytnutí vyššího stipendia menšímu počtu studentů (Kypr, Bulharsko, Turecko);
- nižší stipendium, avšak vycestuje více studentů (Francie, Itálie).¹⁰²

Výše prostředků poskytnutých vysoké škole Národní agenturou může ovlivňovat u konkrétního zařízení řada faktorů např. dřívější výsledky v programu, výše požadovaných částek apod. Vysokoškolské zařízení upřesní výši měsíčního studentského stipendia a sazby vyplácené zaměstnancům a to v rozmezí stanoveném Národní agenturou.

Je pochopitelné, že významnou roli zde hraje iniciativa vysokoškolského zařízení, do jaké míry dokáže mezi studenty podpořit zájem o zahraniční studijní pobyty svých studentů, případně uvolňovat své pedagogy pro pracovní pobyty na zahraničních univerzitách. Od toho se také odvíjejí poskytnuté finanční příspěvky.

Stipendium poskytnuté Evropskou unií v rámci programu Erasmus mohou doplňovat různé zdroje dalšího spolufinancování – zdroje celostátní, regionální a místní.

¹⁰¹ Zpravidla jsou stipendia pro pracovní stáž vyšší, než je tomu u studijních pobytů.

¹⁰² *Program Erasmus 2011/2012 v číslech*. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

Národní agentury nebo instituce vysokoškolského vzdělávání mohou zvýšit částku měsíčního stipendia pro studenty z rodin s nízkými příjmy.

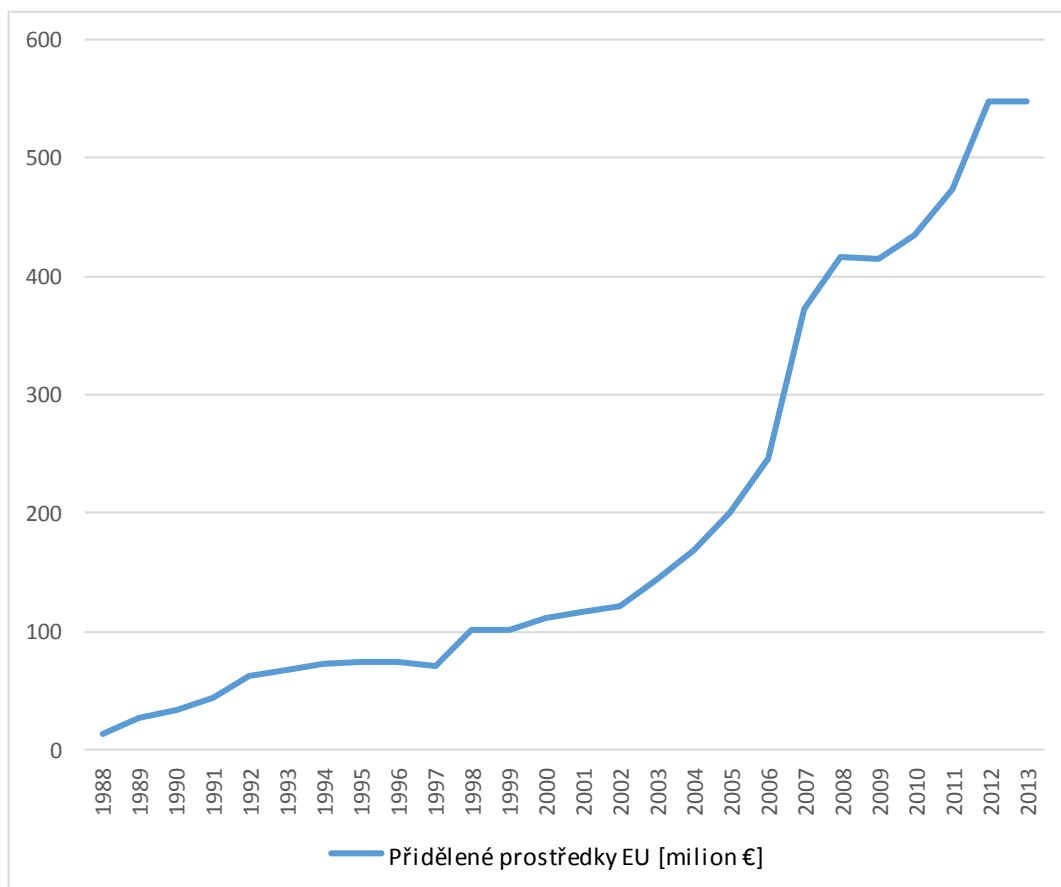
V roce 2011/12 se průměrná výše měsíčního stipendia Evropské unie u mobility studentů pohybovala od 123 EUR pro studenty ze Španělska po 641 EUR pro studenty z Lotyšska. Průměrná výše měsíčního stipendia zahrnující všechny zapojené země činila 252 EUR.¹⁰³

Chce-li student zažádat o stipendium pro studijní pobyt nebo pracovní stáž v rámci programu Erasmus, musí nejprve kontaktovat zahraniční oddělení vysokoškolské instituce, kterou navštěvuje, a vyplnit studijní smlouvu, případně plán pracovní stáže. Tyto dokumenty stanoví program, který bude student během svého studijního pobytu nebo pracovní stáže plnit, a musí je schválit vysílající instituce, hostitelská instituce nebo podnik i student. Tento postup zjednodušuje a zajišťuje plné akademické uznání uspokojivě dokončeného studijního pobytu či pracovní stáže v rámci programu Erasmus vysílající institucí.

Vývoj financování programu Erasmus ze strany Evropské unie shrnuje přehled, který je součástí Přílohy B. Tyto údaje byly na základě tohoto zdroje převedeny do grafu, který se nachází na následující straně.

¹⁰³ *Program Erasmus 2011/2012 v číslech.* In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

Graf 3: Vývoj finanční podpory programu Erasmus Evropskou unií

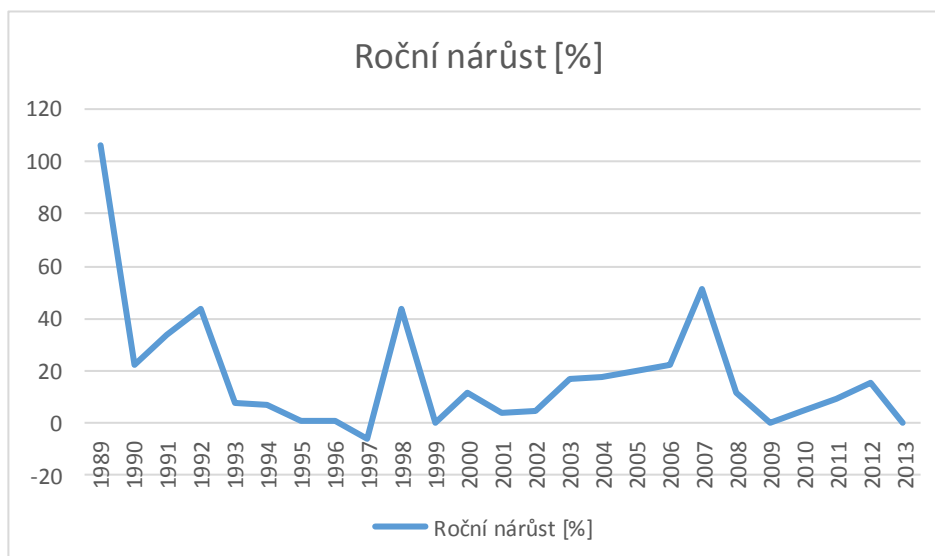

Zdroj: vlastní na základě dat Europa.eu¹⁰⁴

Přidělování prostředků pro podporu programu Erasmus z rozpočtu Evropské unie má i v souvislosti s nárůstem mobility obecně vzrůstající tendenci. Vývoj však není zcela plynulý a je ovlivněn celou řadou faktorů, mezi které patří stupeň aktivity vysokoškolských zařízení, momentální zájem studentů o pobyt v zahraničí, ale i vlivy obecně-ekonomického charakteru, vývoj vzdělávací politiky v jednotlivých zemích apod. Proto je zajímavé doplnit graf prezentující poskytnuté prostředky grafickým porovnáním meziročního vývoje v procentech.

¹⁰⁴ *Program Erasmus 2011/2012 v číslech.* In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

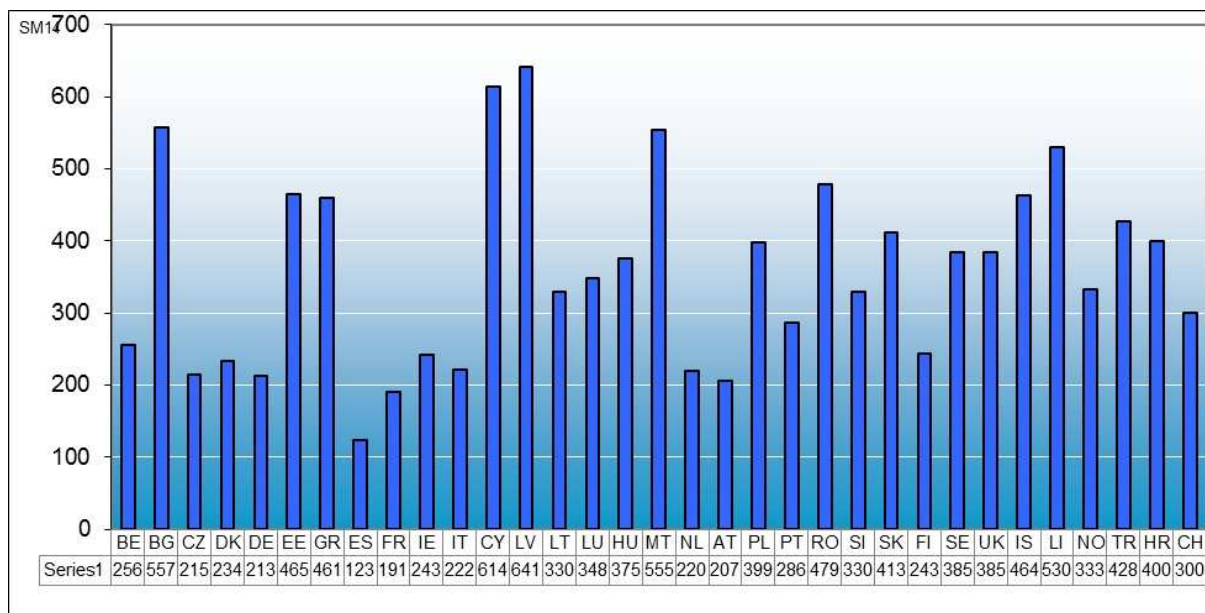
Graf 4: Roční nárůst podpory programu Erasmus ze strany Evropské unie [%]

Zdroj: vlastní na základě dat Europa.eu¹⁰⁵

Průměrná výše měsíčního stipendia Evropské unie pro studenta v zahraničí byla v akademickém roce 2011/2012 252 €, což znamená nepatrný nárůst oproti roku minulému (250 €). Následující graf, poukazuje na rozdíly stipendií v jednotlivých zemích.

Graf 5: Rozdíly ve výši poskytnutých stipendií v jednotlivých zemích

Zdroj:¹⁰⁶

¹⁰⁵ Program Erasmus 2011/2012 v číslech. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

Jednou z významných institucí, které napomáhají mezinárodní mobilitě studentů, je Erasmus Student Network (ESN), která pracuje na principu Students Helping Students. To znamená, že vytvářením interkulturních vazeb mezi studenty z různých zemí lze dosáhnout kulturního porozumění mezi nimi. V současné době má organizace 12 000 dobrovolných členů organizovaných ve 441 lokálních zastoupeních ve 36 zemích. Je schopna nabídnout své služby až 160 000 studentů.¹⁰⁷

4.4 Erasmus v České republice

Připojení České republiky do programu Erasmus přineslo v počátcích určité rozpaky u řady studentů. Byla to především obava (často oprávněná) z nedostatečné jazykové vybavenosti. Situace se výrazně zlepšila, dokonce v některých obdobích obsadili čeští studenti čtvrté místo mezi všemi účastníky v počtu zahraničních výjezdů.¹⁰⁸

Koordinací vzdělávacích programů v České republice je pověřena Národní agentura pro evropské vzdělávací programy (NAEP), která je organickou součástí Domu zahraničních služeb Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Její vznik je spojen s Programem celoživotního učení (Longlife Learning Programme – LLP) pro roky 2007-2013, v rámci kterého došlo k transformaci vzdělávacích programů Socrates a Leonardo da Vinci.¹⁰⁹

NAEP převzala zodpovědnost za realizaci Programu celoživotního učení v České republice a jeho koordinaci s dalšími vzdělávacími programy. Je též spojovacím článkem s institucemi Evropské unie a hraje významnou roli v implementaci grantových programů v oblasti LLP v naší zemi.

¹⁰⁶ *Program Erasmus 2011/2012 v číslech*. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

¹⁰⁷ *ESN at a Glance*. In: ESN. org: International Exchange Erasmus Student Network [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.esn.org/>

¹⁰⁸ *Češi patří mezi nejaktivnější účastníky programu Erasmus*. In: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/representation_brussels/cz/udalosti_a_media/cesi_patri_mezi_nejaktivnejsi_ucastniky.html

¹⁰⁹ *Erasmus*. In: NAEP: Národní agentura pro evropské vzdělávací programy [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.naep.cz/erasmus>

Další klíčovou oblastí aktivit NAEP je poskytování informačních a konzultačních služeb zaměřených na svěřené programy. Vydává přehledné propagační materiály, pořádá semináře a konference na národní i mezinárodní úrovni, prezentuje české školství v zahraničí.

V rámci programu Erasmus se NAEP zaměřuje na tyto cílové skupiny:

- vysokoškolské studenty, kteří si přejí studovat a pracovat v zahraničí;
- vysokoškolské pedagogy a školitele z podniků, kteří chtějí vyučovat v zahraničí;
- vysokoškolské pracovníky, kteří mají zájem o vzdělávání v zahraničí.

V roce 2013 uplynulo patnáct let působení programu Erasmus v České republice. Od roku 1998 využilo možnosti vycestovat za zkušenostmi do zahraničí 58 tisíc českých studentů a 21 tisíc pedagogů.¹¹⁰

Následující tabulka prezentuje zapojení českých vysokých škol a vyšších odborných škol do programu Erasmus v akademickém roce 2013/2014.

Tabulka 1: Zapojení českých vzdělávacích institucí do programu Erasmus 2013/2014

Typ školy	Počet zapojených zařízení do programu Erasmus
Veřejné vysoké školy	26
Státní vysoké školy ¹¹¹	2
Soukromé vysoké školy	30
Vyšší odborné školy	8
CELKEM	66

Zdroj:¹¹²

¹¹⁰ Erasmus. In: NAEP: Národní agentura pro evropské vzdělávací programy [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.naep.cz/erasmus>

¹¹¹ V této kategorii je zapojena Policejní akademie České republiky v Praze a Univerzita obrany.

¹¹² Erasmus – seznam zapojených škol. In: NAEP: Národní agentura pro evropské vzdělávací programy [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=59&

Celkový počet zapojených subjektů se v posledním období prakticky nemění. V loňském roce to bylo 65 vzdělávacích zařízení.

S vytvořením stabilního zázemí vysílajících organizací vstoupil program Erasmus do povědomí studentů. Jejich zájem rok od roku stoupá. Důvodem je zkvalitňování komunikačních schopností, ale i růst zájmu o pracovní pozice v mezinárodních podnicích či organizacích po ukončení studia. Doklad o absolvování jednoho či dvou semestrů na prestižní zahraniční škole je také zajímavou přílohou pro budoucí výběrová řízení.

5 ANALÝZA KONKRÉTNÍCH PŘÍPADŮ SELHÁNÍ MULTIKULTURALISMU V EVROPSKÉ UNII

Předchozí část této práce byla věnována jedné stránce interkulturní interakce, vztahům, které vznikají v rámci mezinárodních struktur, jejichž vznik je důsledkem probíhající evropské integrace.

Avšak vztahy odlišných kultur v rámci Evropské unie mají ještě druhou rovinu. Mnohem rozmanitější a taky pochopitelně složitější je situace v souvislosti s občany tzv. třetích zemí, to znamená států, které nejsou členy Evropské unie.

Sartori připomíná, že po dvě staletí Evropa vyvážela emigranty a imigranty prakticky nedovážela. Důvodem vývozu byla skutečnost, že se urychlil demografický růst a Evropanům se nabízel volný a přívětivý prostor Nového světa. Dnes je Evropa dovozcem imigrantů. Nedovází se však proto, že by byla nedostatečně osídlena. Částečně se to děje proto, že Evropané zbohatli a ani evropští chudí už nejsou ochotni přijmout jakoukoli práci. Odmítají práce ponižující, degradující a částečně i práce těžké. Jelikož je nezaměstnanost v Evropě několik let dvakrát až čtyřikrát vyšší než ve Spojených státech amerických, nelze přijmout tvrzení, že je přítomnost zahraničních dělníků nezbytná. Hlavním důvodem je, že dávky v nezaměstnanosti dovolují žít Evropanům bez práce. Je však třeba zdůraznit, že je Evropa v současnosti obléhána, a že nyní přijímá přistěhovalce především proto, že je nedokáže zastavit.¹¹³

V některých evropských zemích existovaly poměrně silné národnostní a etnické menšiny již v počátcích evropského integračního procesu. Ve Velké Británii to byli občané bývalých britských kolonií (Indie, Pákistán atd.), ve Francii obyvatelé severoafrických zemí a v Německu Turci, kteří se zde objevili těsně po válce, coby vděční budovatelé válkou zničené země.

Rozvoj vztahů Evropské unie prakticky se všemi státy světa a její snaha zasahovat do politických, ekonomických i sociálních globálních problémů přinesly kromě jiného výrazný příliv politických azylantů i lidí hledajících v Evropské unii lepší budoucnost.

¹¹³ SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. 2. vydání. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011. 146 s. PNK; sv. 5. ISBN 978-80-7363-380-6, s. 71-73.

Tento svým způsobem regulovaný růst zastoupení občanů třetích zemí v zemích Evropské unie však není zatím zásadní problém.

5.1 Práva menšin v Evropě

Integrující Evropa otevřela náruč pro své nové občany. Legislativní opora práv menšin v jednotlivých členských zemích vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv¹¹⁴ i ze zmíněných dokumentů Rady Evropy: Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (vstoupila v platnost r. 1953) a Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin (vstoupila v platnost roku 1998).

Zásadně vymezila práva a svobody všech občanů Evropské unie Listina práv a svobod Evropské unie, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009.

V tomto dokumentu jsou např. vymezena náboženská práva občanů Evropské unie: „*Toto právo zahrnuje [...] svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováváním obřadů.*“¹¹⁵

Určitě tato věta vyznívá velmi pozitivně, ale z médií víme, že praxe bývá poněkud jiná. Strhávání šátků muslimským dívkám na ulici francouzských měst, diskuse o budování mešit atd. navozují neklidnou situaci v některých zemích Unie. Dokonce se tyto diskuse přenesly i do České republiky.

Významnou složkou je absolutní vyloučení diskriminace: „*Zakazuje se jakákoli diskriminace založená na pohlaví, rase, barvě pleti, etnickém nebo sociálním původu, genetických rysech, jazyku, náboženském vyznání nebo přesvědčení, politických názorech, či jakýchkoli jiných názorech, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotnímu postižení, věku nebo sexuální orientaci.*“¹¹⁶

¹¹⁴ Schválena Valným shromážděním OSN 10. února 1948.

¹¹⁵ Listina základních práv Evropské unie. In: *Ústřední věstník Evropské unie*. Brusel: EK, 30. 3. 2010, C 83, svazek 02. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:CS:PDF>, čl. 10, odst. 1.

¹¹⁶ Listina základních práv Evropské unie. In: *Ústřední věstník Evropské unie*. Brusel: EK, 30. 3. 2010, C 83, svazek 02. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:CS:PDF>, čl. 21, odst. 1.

Je zřejmé, že se jedná o práva, která jsou obdobným (ne-li zcela stejným způsobem) proklamována v ústavním právu jednotlivých členských zemí. To byl také důvod k některým diskusím o nadbytečnosti tohoto dokumentu.

5.2 Nelegální imigrace v Evropské unii

Současným problémem Evropské unie je ilegální, zcela neregulovaná imigrace. Obyvatelé afrických a asijských zemí se snaží proniknout na území Evropské unie i za cenu riskování ztráty života. Každoročně jsme svědky tragédií, při kterých zahyne spousta lidí při haváriích člunů směřujících z Afriky ke břehům Itálie. Ale tyto akce nepřestávají a ročně se na podobnou cestu vydávají tisíce dalších poutníků.

Tento vývoj výrazně postihl některé členské země Evropské unie, jednak je to Itálie, která je pro velkou skupinu přistěhovalců prvním (i když často přechodným cílem). Při tom obrovském množství imigrantů je velice obtížné vymezit politické uprchlíky, či skupinu těžce sociálně postižených lidí. Podle určitých kritérií lze do druhé skupiny zařadit téměř všechny. Dalšími ohroženými zeměmi je především Francie a Německo, kam míří velká část imigrační vlny.¹¹⁷

Postarat se o takové množství chudobou postižených lidí stojí státní pokladny těchto zemí obrovské výdaje. Jsou tu však další jevy, které nelegální imigraci doprovázejí: nepořádek, nárůst kriminality, import chorob, které již na evropském kontinentě téměř vymizely. Jako příklad lze uvést nárůst počtu postižených tuberkulózou v některých západních zemích Evropské unie.

Velmi citlivou a mnohde i vyhrocenou otázkou je import původně neevropských **náboženství**.

Když se připravovala „Ústava“ Evropské unie¹¹⁸, předchůdkyně dnešní Lisabonské smlouvy, objevilo se tam v úvodu prohlášení, že Evropská unie je budována na křesťanských základech. I když díky protestům některých představitelů členských

¹¹⁷ *Lídři Itálie a Francie budou jednat o nelegální migraci z Afriky*. In: Český rozhlas: Zprávy [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/lidri-italie-a-francie-budou-jednat-o-nelegalni-migraci-z-afriky--883817

¹¹⁸ Smlouva o Ústavě Evropské Unie.

zemí (včetně některých z ČR) byla tato věta vypuštěna, asi nikdo nepochybuje, že křesťanství je nejvýznamnějším náboženstvím v Evropě. Ale bude tomu napořád?

V současnosti žije v Evropské unii 15-23 milionů muslimů, předpokládá se, že do roku 2025 se jejich počet zdvojnásobí. Objevily se i takové odstrašující vize, že v druhé polovině století bude islám v Rakousku převažujícím náboženstvím.¹¹⁹ Problémem je, že tyto skupiny nesplynuly s místní kulturou, ale vytvářejí oddělené a uzavřené komunity. Hovoří se o možnosti s napojením těchto komunit na teroristické skupiny, vedou se boje o možnosti budování mešit v centrech evropských měst s bohatou historickou (nemuslimskou) tradicí. Zmíněné zákazy nošení šátků či jiných prvků oděvu muslimských menšin se dostává do rozporu s právy a svobodami občanů Evropské unie. Existuje zde mez, za kterou se nedá jít. Hranice tolerance je na mnohých místech překročena a dochází k tvrdým etnickým konfliktům.

5.3 Selhal multikulturalismus?

Po prožití celkem poklidného období soužití původního obyvatelstva Evropy s menšinami charakteristickými jiným národnostním, etnickým či náboženským původem přichází šok. V zemích, které se vyznačovaly svojí přátelskou a velmi otevřenou imigrační politikou, propukly velmi silné etnické nepokoje. Jakoby skupiny přistěhovalců zapoměly, že se do evropského prostředí dostaly jen díky humanitárním postojům vlád a obyvatelstva těchto zemí.

Z událostí, které již proběhly, se zaměříme na několik vybraných kauz se snahou nalézt důvod vzniklých konfliktů.

Francie a rumunští Romové

V Rumunsku tvoří 10 % obyvatelstva Romové, kteří většinou žijí pod hranicí bída. Po vstupu do Evropské unie celé romské rodiny opouštějí svá bydliště a putují za lepšími životními podmínkami. Cílem je především Francie. Formálně je vlastně vše v pořádku. Podle Lisabonské smlouvy má každý občan státu Evropské unie zároveň

¹¹⁹ *Každý pátý občan EU bude za čtyřicet let muslim.* In: Novinky.cz [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/175981-kazdy-paty-obcan-eu-bude-za-ctyricet-let-muslim.html>

evropské občanství a má právo se usadit, pracovat či studovat v kterékoliv zemi Evropské unie. Rumunští Romové zpravidla ve velkých francouzských městech zakládají své tábory, které jsou zdrojem nepořádku a kriminality. V roce 2012 vzali do svých rukou pořádek občané některých francouzských měst. Obyvatelé Marseille vyhnali ze svých čtvrtí rumunské Romy a jejich tábory zapálili. V současné době žije v 65 milionové Francii 250 – 300 tisíc Romů. Vláda pak začala tyto přistěhovalce vyhošťovat i s tím, že každý vyhoštěnec obdržel částku 300 eur. Problém je však v tom, že i Rumun (tedy i rumunský Rom) je občanem Evropské unie a měla by se na něj též vztahovat veškerá práva a svobody, tedy i právo usazovat se v ostatních členských zemích. Nejedná se tedy jen o spor dvou členských zemí. Je to konflikt se zásadními principy fungování Evropské unie. Situace se vyhrotila tak, že Evropská komise hrozí Francii za její postoje velkými sankcemi. Viviane Redingová, eurokomisařka pro spravedlnost, základní práva a občanství, prohlásila: „*Skutečnost, že Bulharsko a Rumunsko nejsou členové Schengenu, nikterak nebrání jejich občanům cestovat po EU ve jménu základních svobod.*“¹²⁰

To, že Francie a Německo (a možná i jiné země Evropské unie) nepodpoří vstup Rumunska a Bulharska je právem zmíněných zemí a je za dané situace logické. Situace jde však tak daleko, že Francie dokonce vyžaduje znovuzavedení kontrol na hranicích, což by znamenalo likvidaci samotného Schengenského prostoru.

Francie a Schengenský prostor

Jak též bylo zmíněno v předchozích kapitolách, jednou z vymožeností Evropského unie je zrušení vnitřních hranice mezi jednotlivými členskými státy. Tuto situaci stanovily Schengenské dohody. Tyto dokumenty zaručují bezproblémové cestování uvnitř unie. S přílivem nelegálních přistěhovalců do Itálie však nastal závažný problém. Afričtí imigranti nemají zájem zůstat v Itálii a míří si to rovnou do Francie. A před nimi není žádná překážka – hranice neexistují. Problém se tedy přesouvá do další země. Čelní francouzští představitelé, žádají o zrušení Schengenských dohod a znovu uzavření hranic. Evropská komise však tuto žádost zamítá, protože nevidí tak závažný důvod

¹²⁰ *Romové do Francie nepatří. Ať se vrátí do Rumunska.* In: Česká televize: ČT 24 [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/243460-romove-do-francie-nepatri-at-se-vrati-do-rumunska-navrhuje-ministr/>

k zásahu do jednoho z nejvýznamnějších evropských dokumentů. Určitým kompromisem pro obě strany je povolení krátkodobé regulace přechodu hranic.¹²¹

Skandinávie

Skandinávské země jsou známé svou štedrou sociální politikou a vřelostí k přistěhovalcům ze všech koutů světa. Vždyť imigranti tvoří v Norsku čtvrtinu veškerého obyvatelstva, ve Švédsku je to 15 %.

V průběhu roku 2012 vstoupilo na území Švédska 103 000 imigrantů a zhruba 43 900 z nich žádalo o politický azyl. Téměř polovina z nich přišla ze Sýrie, Somálska nebo Afghánistánu.

Podle údajů OSN patří Švédsku čtvrté místo v celkovém počtu žadatelů o azyl a druhá příčka v počtu žadatelů o azyl na jednoho obyvatele.

Přistěhovalecké komunity zde žily bez problémů vedle majoritní skupiny původních obyvatel. Jako blesk z čistého nebe propukly ve Stockholmu a v některých dalších švédských městech střety skupin přistěhovalců s policií. Hořela auta, byly vymláceny výlohy, docházelo k rabování.¹²²

Na internetu bychom našli celou řadu dalších podobných situací (incidenty pákistánské menšiny v anglickém Bredfordu, konflikty afrických imigrantů ve Francii apod.).

Copak se to stalo ve zdánlivě bezchybně fungující otevřené pluralitní společnosti. Zklamal tolik propagovaný multikulturalismus?

Švýcarsko

Právě v době dokončování této diplomové práce se pozornost všech médií obrátila na evropskou zemi, která tvoří malý ostrůvek obklopený zeměmi Evropské unie. Ač není (a nikdy o to ani neusilovala) členskou zemí Unie, vzájemné vztahy jsou nadstandardní.

Co se tedy vlastně přihodilo, že se Švýcarsko stalo terčem verbálních útoků z úst čelních představitelů Evropské unie? Na základě referenda, které proběhlo 9. února

¹²¹ *Kontroly na hranicích? Volají po nich Němci a Francouzi*. In: Lidovky.cz [online]. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/nemecko-a-francie-chteji-kontroly-na-hranicich-f4n-/zpravy-svet.aspx?c=A120420_112719_ln_zahranici_jv

¹²² *Nepokoje ve Švédsku – vyhržela frustrace chudiny vůči "bílým a bohatým"*. In: ČT 24 [online]. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/228863-nepokoje-ve-svedsku-vyhrezla-frustrace-chudiny-vuci-bilym-a-bohatym/>

2014, vydala švýcarská vláda prohlášení, že do konce roku 2014 vstoupí v platnost nový imigrační zákon. Cílem tohoto kroku bude výrazně zpřísnit a omezit vstup imigrantů na území tohoto státu.¹²³ Naprostá většina zemí Evropské unie (včetně České republiky) tento krok odsoudila. Možná, že při povrchním prohlédnutí tohoto problému by se to mohlo jevit jako nedemokratické gesto.

Zajímavé je, že se ozývají státy, které požadují tvrdá opatření proti imigrantům v rámci Evropské unie. Při hlubší analýze problému však shledáme, že nelze tuto situaci ve Švýcarsku zjednodušovat.

Švýcarsko ač nečlen Evropské unie přistoupilo v roce 2008 do Schengenského prostoru. Dnes tamní politici vědí, že to byl chybný krok. Vcelku poklidná země se zcela otevřela pro imigranty, kteří se nějakým (často nelegálním) způsobem dostali do Unie. I zde se může rozvinout problém rumunských Romů. Málo se prezentuje, že doposud mělo Švýcarsko až čtyřnásobně vyšší kvóty pro přijímání imigrantů než země západní Evropy. A ještě jeden praktický důvod – tato země nemá na narůstající počet přistěhovalců podmínky. Je poměrně malá a další nárůst obyvatelstva by přinesl zásah do zemědělských oblastí. Situace se bude nadále vyvíjet, proto by nebylo vhodné zde formulovat nějaké závěry.

Konec evropského multikulturalismu?

Napětí v některých částech Evropy stoupá. Asi bychom v dané situaci nepochodili, kdybychom ve zmíněných městech vysvětlovali, že setkáním rozličných kultur dochází k jejich vzájemnému obohacování.

Otázka imigrace, vztahů etnických menšin a majority se stává vyostřeným politickým problémem. Čelní představitelé i tak doposud tolerantních zemí jako je Francie, Velká Británie a Německo ostře vystupují i na mezinárodním poli.

Velmi tvrdě proti multikulturalismu vystoupil britský premiér David Cameron. Problém multikulturalismu nesprávně spojuje s tolerancí. 5. února 2012 prohlásil tento politik na

¹²³ *Ve Švýcarsku navrhnou omezit imigraci do konce roku.* In: Alfa Libera: Zpravodajství Stalo se [online]. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://www.stalo-se.cz/?p=17235>

Bezpečnostní konferenci v Mnichově: „Opravdu potřebujeme mnohem méně pasivní tolerance těchto posledních let a mnohem více silného liberalismu.“¹²⁴

Britský sociolog Frank Furedi však upozorňuje na neexistenci pasivní tolerance a na odlišnost multikulturalismu s tolerancí. „Multikulturalismus nevyžaduje toleranci, nýbrž shovívavou lhostejnost. Neoblomně propaguje myšlenku „přijatelnosti“ a odrazuje od pochybování o přesvědčení a způsobu života ostatních lidí. Jeho dominantní hodnotou je nesouzení nikoho a ničeho. Avšak právě souzení, kritizování a hodnocení jsou klíčovými atributy jakékoliv demokratické společnosti hodné tohoto jména.“¹²⁵

A zde je nejspíš klíč k problému, kterým je selhání evropského multikulturalismu. Poskytnout životní prostor cizincům, nechat je žít podle svých zvyklostí, aniž by měli respektovat pravidla majority, dokonce i žít na úkor majority, neboť se nemůžeme dotknout jejich práv na svoji identitu – tyto postoje se bezpochyby budou muset změnit. Cesta z problémů musí vést jinak než rušením slov ve slovníku, která by mohla navozovat pocity nerovnosti kultur. Je třeba přejít z postojů přijatelnosti vůči etnickým skupinám, tedy nebrat jen v úvahu, že vedle nás žijí lidé, kteří jsou jiní, ale tito lidé tu žijí s námi, tedy by se i měli v určitých mezích chovat jako my (třeba i pracovat a děti chodit do školy). Jednotlivé členské země, ale především orgány Evropské unie čeká výrazné přehodnocení imigrantské politiky a zbavení multikulturalismus pasivního až lhostejného přístupu.

Zkušenosti z České republiky

Postoj občanů naší republiky lze charakterizovat jako xenofobní. Důvodem byl nezvyk kontaktů s lidmi jiné rasy, lišící se fyzickým zjevem, jazykem či určitými zvyky. Lidé zde nebyli (a nejsou) vedeni k toleranci k migrantům a azylantům. Situace je zvláštní i v souvislosti s nedávnou historií, kdy to byli právě občané Československa, kteří žádali ve velkém počtu o azyl v západních zemích. Snad je to i tím, že nastupuje nová generace, která na vděk (a možná i určitý dluh) zcela zapomněla. „Negativní vnímání důsledků imigrace je zároveň spojeno s názory, že stát nemá mít vůči cizincům velké

¹²⁴ FUREDI, Frank. *Multikulturalismus: Toleranci nahradila lhostejnost*. In: Presseurop [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/500221-toleranci-nahradila-lhostejnost>

¹²⁵ Tamtéž.

závazky, například s názory, že vláda vynakládá na pomoc přistěhovalcům nebo menšinám příliš mnoho peněz.“¹²⁶

Vzhledem k relativně dobré ekonomické situaci v naší zemi lze i nadále očekávat, že se Česká republika bude stávat cílem migrantů zajímajících se o práci, o lepší životní situaci než ve vlastní zemi.

Otázkou však zůstává nepřipravenost celé společnosti na tyto zcela nové situace. Jedná se o kompetentní jednání státní správy v rámci poskytování azylu, stanovení jasných pravidel pro působení imigrantů na našem území apod. Výchovou je nezbytné změnit postoje veřejnosti.

¹²⁶ LEONTIYEVA, Yana. *Imigranti v ČR - jsou přínosem nebo zátěží?*. In: SOCIOWEB.cz [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=330&lst=113>

ZÁVĚR

Pokud se zaměříme na problematiku interkulturních vztahů v rámci Evropské unie, dojdeme, dříve či později k překvapivému zjištění. Samotný integrační proces přináší celou řadu změn, mezi které patří např. vznik mezinárodních institucí, spolupráce prakticky ve všech sférách společnosti a zvýšená přeshraniční mobilita v místech, kde státní hranice je pouze formálním vyjádřením suverenity členských států. Tento stav vytváří předpoklady (ale i nutnost) rozvíjení vztahů mezi různými kulturami, které vycházejí z odlišných národních tradic.

V Evropské unii však nalezneme ještě druhou platformu interakce odlišných kultur. Součástí obyvatelstva některých členských zemí se stávají též menšiny obyvatel, jejichž původ nalezneme v jiných kontinentech. V některých případech tvoří přistěhovalci desítky procent obyvatelstva dané země. Jedná se o historické dědictví bývalé koloniální říše, případně je to důsledek ne příliš jasně formulované imigrační politiky. Určitou dobu byly imigrační aktivity řady zemí dávány za vzor možného soužití různých etnik, imigrace byla vnímána jako určité obohacování demografického vývoje evropského kontinentu, či vnášení nových kulturních prvků do tradiční (pro mnohé zkonstatované) evropské kultury. Nelze opomenout výrazné humanitární postoje některých západoevropských států k obyvatelstvu z různých oblastí světa postižených válečnými konflikty, přírodními katastrofami, či těžkými hospodářskými krizemi. Tato oblast vztahů mezi kulturami se však stává jedním z nezávažnějších problémů některých členských zemí (Velká Británie, země Skandinávie, Francie, Německo).

Výše popsanému rozdělení stanoveného problému odpovídá i členění této diplomové práce. Po exkurzu do teorie mezikulturních vztahů je věnována pozornost ne zcela vyjasněné a vymezené oblasti interkulturního marketingu. Další část diplomové práce problematice vytváření interkulturních vztahů coby součásti procesu integrace v rámci Evropských společenství resp. Evropské unie. Provedený rozbor nejvýznamnějších dokumentů primárního práva Evropské unie naznačuje, že v prvních fázích evropské integrace byla pozornost zaměřena na otázky hospodářské a ekonomické a problematika odlišností národních kultur byla poněkud v pozadí. Hlavním cílem bylo vytvořit silné stabilní společenství s fungující strukturou. Vytváření různých organizačních složek,

které byly postaveny na stále intenzivnější a bližší spolupráci, přineslo zajímavou skutečnost.

Cíl diplomové práce včetně jeho dílčích částí byl v podstatné míře vzhledem k dostupným informačním zdrojům a rozsahu tohoto typu závěrečné práce naplněn. Interkulturní marketing je oblastí poměrně novou a jeho nástroje i metody velmi pomalu pronikají do oblasti mezinárodních vztahů. V oblasti vztahu k menšinám je jeho aplikace velmi komplikovaná, neboť se současná Evropa potýká se zásadním problémem, kterým je multikulturalismus. Jak bylo poukázáno v této práci, přístupy interkulturální a multikulturální jsou vnímány jako zcela protichůdné.

V průběhu tvorby diplomové práce byly verifikovány pracovní hypotézy, které byly formulovány v úvodní kapitole

Hypotéza 1: V integračním procesu Evropské unie byla role rozdílných kultur do jisté míry podceňována.

Cíle, které si v rámci hospodářsko-politické integrace Evropská společenství stanovila, zcela zastínily problematiku specifika odlišných národních kultur. Jedním z důvodů bylo, že v podstatě žádné problémy v interkulturních vztazích viditelně neexistovaly. Konsensus v rozhodovacím procesu byl stěžejním výstupem z jednání.

Výraznější změny nastaly až v dalších fázích rozšíření, kdy se nejprve v osmdesátých letech připojují k Evropským společenstvím středomořské státy (Řecko 1981, Španělsko a Portugalsko 1986) a pak v roce 2004 desítky dalších zemí včetně států bývalého socialistického společenství. Komunikace se stala obtížnější po přístupu Bulharska a Rumunska v roce 2007.

Ačkoliv byla shoda postavená na rozmanitosti kultur proklamována v rámci dokumentů primárního práva (naposledy v Lisabonské smlouvě), je důraz na interkulturní problematiku kladen v strategických dokumentech současné doby, např. v rámci strategie Evropa 2020.

Lze konstatovat, že se tato hypotéza v podstatné míře potvrdila.

Hypotéza 2: Jedním z nejefektivnějších nástrojů na vytváření kvalitních interkulturních vazeb je přímá interkulturní komunikace zajištěná přeshraniční mobilitou studentů i pracujících.

V rámci hospodářské integrace byla zavedena mnohá opatření, která se současně promítla do podpory interkulturálního principu. Otevření hranic v rámci Schengenského prostoru odstranilo fyzické bariéry přeshraniční mobility občanů Evropské unie. Velmi účinným nástrojem interkulturního marketingu se staly různé, ze strany Evropské unie podporované, programy. Mezi nimi hraje jednu z nejvýznamnějších rolí program Erasmus, který je určen pro studenty a vysokoškolské pedagogické pracovníky. Výměnné pobyty těchto osob umožňují poznávání odlišného prostředí a kultur, což vytváří výborné předpoklady pro budoucí profesní spolupráci.

Lze konstatovat, že se tato hypotéza v podstatné míře potvrdila.

Hypotéza 3: Etnické a národnostní konflikty, které propukly v některých zemích Evropské unie, jsou důsledkem špatné imigrační politiky.

Evropská unie coby významný subjekt mezinárodní politiky se zapojuje též do celosvětového humanitárního hnutí. Na základě tohoto přístupu existuje výrazná otevřenost Evropské unie vůči obyvatelům třetích zemí. Důsledkem toho je vcelku benevolentní imigrační a azylová politika mnoha zemí. V určitých případech (zejména ve Velké Británii) je vztah k přistěhovalcům poznamenán úzkými vazbami k bývalým koloniím.

V posledních několika letech se však přistěhovalci stali výrazným problémem pro mnohé země. Z největší míry se na tom podílí ilegální nekontrolovatelná imigrace. Na etnických konfliktech se však podílejí i vlastní menšinové komunity, v nichž začíná převládat nová (na území evropského státu narozená generace). Zde již mizí pocity vděčnosti za to, že lidem v nouzi byla v určité době poskytnuta pomoc formou azylu.

Dnes čelní představitelé Francie, Velké Británie, Německa dalších zemí Evropské unie tvrdě vystupují proti benevolenci imigrační politiky Unie. Je zde dokonce snaha o zásah do zásadních právních norem Evropské unie, mezi které patří např. svoboda volného pohybu.

Tato práce ukazuje, že základním problémem je chybné nastavení interkulturní politiky v zemích Evropské unie. Tolik opěvovaný multikulturalismus zcela zklamal. Představa, že v dané zemi bude odlišné etnikum žít v izolované komunitě v rámci svých kulturních tradic a zvyků za podpory majoritní společnosti se ukázala jako scestná. Minorita postupně odmítala přejímat pravidla země, ve které se usídlila. Shovívavost spojená

s lhostejností se místní většinové kultuře nakonec vymstil konflikty, které přinesly velké materiální škody a xenofobní a nacionalistické postoje výrazné části obyvatelstva.

Lze konstatovat, že se tato hypotéza v podstatné míře potvrdila.

Kde nalézt východisko? Po vypracování této diplomové práce se jeví cesta jediná. Ne multikulturalismus, ale interkulturalismus v takové podobě, kterou formulovali již otcové interkulturálního přístupu ve frankofonní kanadské oblasti. Pokud si zvolil příslušník jiného státu tuto zemi jako budoucí domov, nejprve musí přijmout místní zákony a pravidla včetně úřední řeči. Budou respektována pravidla vlastní kultury imigranta do té míry, pokud se nedostanou do rozporu se zákony.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*. 2., opravené a doplněné vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 370 s. Knižnice Sociologické aktuality; sv. 13. ISBN 978-80-7419-007-0.

BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Vyd. 4. Praha, 2003, 487 s. ISBN 80-725-4321-0.

EACEA. *Klíčové údaje o výuce jazyků ve školách v Evropě v roce 2012*. Brusel: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012. 8 s. ISBN 978-92-9201-462-9.

FALTÝN, Jaroslav. *Multikulturní andragogika*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2004. 69 s. ISBN neuvedeno.

FÍRTOVÁ, Magdalena. Québecký interkulturalismus: Na cestě od etnického k občanskému nacionalismu. In: *Acta Universitas Carolinae: Studia Territoria*. XII. Praha: Univerzita Karlova, 2008, s. 73-92. ISSN 1213-4449.

GERBET, Pierre. *Budování Evropy*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 450 s. ISBN 80-246-0111-7

KOHÁK, Erazim. *Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 216 s. Studijní texty; sv. 33. ISBN 80-86429-35-0.

KOTLER, Philip a Kevin Lane KELLER. *Marketing management*. 1. české vydání. Praha: Grada, 2007, 788 s. ISBN 978-80-247-1359-5.

KVĚTINA, Petr. *Archeologie smyšlené identity*. Archeologické rozhledy. 2010, LXII, s. 629-660. ISSN 0323-1267.

NOVÝ, Ivan a Sylvia SCHROLL-MACHL. *Spolupráce přes hranice kultur*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2005. 313 s. ISBN 80-7261-121-6.

REKTOŘÍK, Jaroslav a kol. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ekopress, 2007. 309 s. ISBN 978-80-86929-29-3.

SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*: esej o multietnické společnosti. 2. vydání v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011. 146 s. PNK; sv. 5. ISBN 978-80-7363-380-6.

SCHEU, Harald Christian. *Úvod do mezinárodního práva veřejného*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2010. 142 s. ISBN 978-80-87284-05-6.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

EMERSON, Michael ed. *Interculturalism: Europe And Its Muslims In Search Of Sound Societal Models*. 1st edition. Brussel: Centre For European Policy Studies, 2011. 190 pp. ISBN 978-94-6138-051-7.

TAJTÁKOVÁ, Mária et. al. *Marketing kultúry: vybrané problémy*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 2006. 184 s. ISBN 80-225-2176-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

Češi patří mezi nejaktivnější účastníky programu Erasmus. In: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/representation_brussels/cz/udalosti_a_media/cesi_patri_mezi_nejaktivnejsi_ucastniky.html

Erasmus – seznam zapojených škol. In: NAEP: Národní agentura pro evropské vzdělávací programy [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=59&

Erasmus. In: NAEP: Národní agentura pro evropské vzdělávací programy [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.naep.cz/erasmus>

ESN at a Glance. In: ESN. org: International Exchange Erasmus Student Network [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.esn.org/>

Etnocentrismus, xenofobie a modely soužití odlišných skupin. In: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta [online]. České Budějovice, 2002 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnatemata/11.pdf>

European Youth Foundation: EYF. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: http://www.eyf.coe.int/fej/portal/media-type/html/user/anon/page/FEJ_presentation

Eurydice. In: EACEA: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency [online]. [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

Evropa 2020. In: Evropská komise [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/index_cs.htm

Evropský kreditní systém. In: Mendelova univerzita v Brně [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://ects.mendelu.cz/cz/information_institution/ects_credit

EYF Newsletter. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/documentation>

FUREDÍ, Frank. *Multikulturalismus: Toleranci nahradila lhostejnost.* In: Presseurop [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/500221-toleranci-nahradila-lhostejnost>

Higher education reform key for jobs and growth, Bologna Process Ministers are told. In: Europa.eu: European Commission - Press release [online]. 25. 4. 2012. Brussels [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-394_en.htm

Hranice EU děravé jako ementál se mají lépe utěsnit. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/hranice-eu-derave-jako-ementál-se-maji-lepe-utesnit_235660.html#.UwPGccKYa70

Každý pátý občan EU bude za čtyřicet let muslim. In: Novinky.cz [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/175981-kazdy-paty-obcan-eu-bude-za-ctyricet-let-muslim.html>

Kontroly na hranicích? Volají po nich Němci a Francouzi. In: Lidovky.cz [online]. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/nemecko-a-francie-chteji-kontroly-na-hranicich-f4n-/zpravy-svet.aspx?c=A120420_112719_ln_zahranici_jv

Languages: Supporting language diversity in Europe. In: European Commission [online]. [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/languages/policy/strategic-framework/rethinking-education_en.htm

LEONTIYEVA, Yana. *Imigranti v ČR - jsou přínosem nebo zátěží?*. In: SOCIOWEB.cz [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=330&lst=113>

Lídři Itálie a Francie budou jednat o nelegální migraci z Afriky. In: Český rozhlas: Zprávy [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/lidri-italie-a-francie-budou-jednat-o-nelegalni-migraci-z-afriky--883817

Nepokoje ve Švédsku – vyhřezla frustrace chudiny vůči "bílým a bohatým". In: ČT 24 [online]. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/228863-nepokoje-ve-svedsku-vyhrezla-frustrace-chudiny-vuci-bilym-a-bohatym/>

Pluralismus: Kulturní pluralismus. In: Arts Lexikon: Projekt VŠE [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://artslexikon.cz/index.php/Pluralismus>

Program Erasmus 2011/2012 v číslech. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

Rada Evropy. In: Council of Europe [online]. [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

Rada Evropy. In: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: mezinárodní vztahy [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/rada_evropy/

Romové do Francie nepatří. Ať se vrátí do Rumunska. In: Česká televize: ČT 24 [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/243460-romove-do-francie-nepatri-at-se-vrati-do-rumunska-navrhuje-ministr/>

ŘÍZEK, Zdeněk. *Multikulturalismus v ČR - věc známá nebo neznámá?*. [online]. s. 8 [cit. 2013-12-24]. Dostupné z: aosp.upce.cz/article/viewFile/71/61

Schengenské dohody. In: SAGIT [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=eu_258.htm

SKARUPSKÁ, Helena. *Multikulturalismus*. In: Ústav pedagogiky a sociálních studií [online]. [cit. 2014-01-07]. Dostupné z http://www.Pedagog.ic.cz/skarupska_dok/soubory/Multikulturalismus.pdf

The Erasmus. In: Erasmus Programme [online]. [cit. 2014-01-24]. Dostupné z: http://www.erasmusprogramme.com/the_erasmus.php

Ve Švýcarsku navrhnou omezit imigraci do konce roku. In: Alfa Libera: Zpravodajství Stalo se [online]. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://www.stalo-se.cz/?p=17235>

Západ se brání přílivu Romů z Bulharska a Rumunska. Blokuje Schengen. In: iDNES.cz: Zprávy [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nemecko-a-britanie-zablokuje-bulharum-a-rumunum-schengen-pe6/zahranicni.aspx?c=A130304_192107_zahranicni_pul

Seznam použitých ostatních zdrojů

Lisabonská smlouva: Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. In: *Úřední věstník Evropské unie*. Brusel: EK, 9. 5. 2008, C115, Svazek 51. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-lisabonska-smlouva.aspx>

Listina základních práv Evropské unie. In: *Ústřední věstník Evropské unie*. Brusel: EK, 30. 3. 2010, C 83, svazek 02. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:CS:PDF>

SEZNAM ZKRATEK

EACEA – Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
ECPC – Erasmus Consortium Placement Certificate
ECTS – European Credit Transfer System Evropský systém přenosu a akumulace kreditů
EFTA – European Free Trade Association viz ESVO
EHEA – The European Higher Education Area
EHS – Evropské hospodářské společenství
EILC – Erasmus Intensive Language Courses
EK – Evropská komise
ES – Evropská společenství
ESLC – European Survey on Language Competences
ESN – Erasmus Student Network
ESUO – Evropské společenství uhlí a oceli
ESVO – Evropské sdružení volného obchodu
EUC – Erasmus University Charter
EYF – European Youth Foundation
ISCED – International Standard Classification of Education
LLP – Lifelong Learning Programme
MŠMT ČR – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky
NAEP – Národní agentura pro evropské vzdělávací programy

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

TABULKA 1: ZAPOJENÍ ČESKÝCH VZDĚLÁVACÍCH INSTITUCÍ DO PROGRAMU ERASMUS 2013/2014.....	59
---	----

Seznam grafů

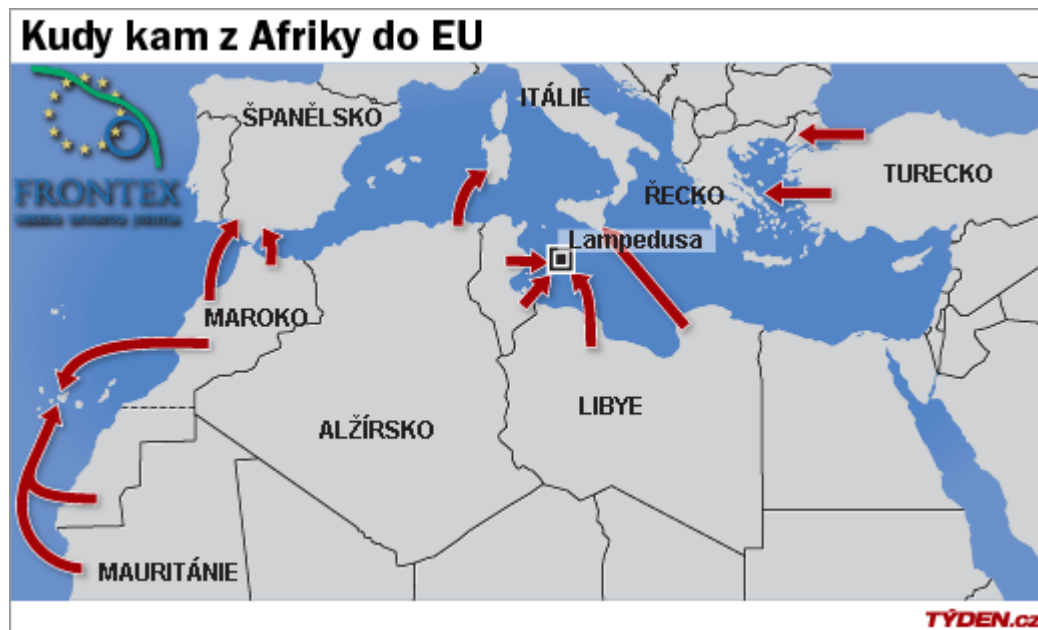
GRAF 1: POČET STUDENTŮ, KTEŘÍ SE ZAPOJILI DO PROGRAMU ERASMUS V OBDOBÍ 1987/1988-2011/2012	52
GRAF 2: VÝVOJ POČTU STUDENTŮ ZAPOJENÝCH DO PROGRAMU ERASMUS PODLE VYSÍLAJÍCÍCH ZEMÍ (POROVNÁNO OBDOBÍ 2010/2011 A 2011/2012) ...	53
GRAF 3: VÝVOJ FINANČNÍ PODPORY PROGRAMU ERASMUS EVROPSKOU UNIÍ ..	56
GRAF 4: ROČNÍ NÁRŮST PODPORY PROGRAMU ERASMUS ZE STRANY EVROPSKÉ UNIE [%]	57
GRAF 5: ROZDÍLY VE VÝŠI POSKYTNUTÝCH STIPENDIÍ V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH.....	57

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – NELEGÁLNÍ IMIGRACE DO ZEMÍ EU	I
PŘÍLOHA B – DECENTRALIZOVANÉ FINANČNÍ PROSTŘEDKY PROGRAMU ERASMUS PŘIDĚLENÉ NÁRODNÍM AGENTURÁM.....	II

PŘÍLOHY

Příloha A – Nelegální imigrace do zemí EU

Zdroj¹²⁷

¹²⁷ Hranice EU dřavé jako ementál se mají lépe utěsnit. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/hranice-eu-derave-jako-emental-se-maji-lepe-utesnit_235660.html#.UwPGccKYa70

Příloha B – Decentralizované finanční prostředky programu Erasmus přidělené národním agenturám

Rok	Roční rozpočet programu Erasmus vyčleněný na mobilitu studentů a zaměstnanců v milionech EUR	Meziroční vývoj
1988	13,00	
1989	26,84	106,46 %
1990	32,88	22,50 %
1991	43,86	33,39 %
1992	62,88	43,37 %
1993	67,88	7,95 %
1994	72,88	7,22 %
1995	73,46	0,93 %
1996	74,30	1,14 %
1997	70,00	-5,79 %
1998	100,27	43,24 %
1999	100,27	0,00 %
2000	111,79	11,49 %
2001	116,19	3,94 %
2002	121,90	4,91 %
2003	142,53	16,92 %
2004	168,00	17,87 %
2005	200,96	19,62 %
2006	245,75	22,29 %
2007	372,75	51,48 %
2008	416,36	11,85 %
2009	415,37	-0,24 %
2010	434,83	4,68 %
2011	473,91	8,99 %
2012	547,26	15,48 %
2013	547,14	-0,02 %

Zdroj¹²⁸

¹²⁸ Program Erasmus 2011/2012 v číslech. In: Europa.eu: Press releases database [online]. 8. 7. 2013. Brusel [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-647_cs.htm

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Pérezová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Integrovaný proces Evropské unie

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 66

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 13

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových zdrojů: 30

Vedoucí práce: Ing. Jindřich Kolek, MBA